

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Лю Міншо

**Дизайн-проект як засіб створення
інклюзивного освітнього простору**

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня
магістра соціальної педагогіки

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної реабілітації та
соціальної педагогіки **Чернуха Надія Миколаївна**

Допустити до захисту в ДЕК

Кафедра соціальної реабілітації
та соціальної педагогіки

Завідувач кафедри соціальної реабілітації
та соціальної педагогіки

доктор педагогічних наук, професор
Чернуха Надія Миколаївна,

(підпис)

Київ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДИЗАЙНУ	6
1.1. Дизайн як галузь людської діяльності	6
1.2. Зміст та структура дизайну як конструкту соціальної сфери	13
1.3. Освітній дизайн у контексті сучасних реалій	23
1.4. Дизайн-проект як наукова проблема	29
Висновки до першого розділу	35
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИЗАЙН-ПРОЄКТУ	36
2.1. Загальна характеристика дизайн-проекту у наукових публікаціях	36
2.2. Види дизайн-проектів	39
Висновки до другого розділу	50
РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТУВАННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	51
3.1. Дизайн-проект як пріоритетний вектор розвитку інклюзивного освітнього простору	51
3.2. Організація проектної роботи	68
3.3. Дизайн-проект як засіб розвитку сучасного інклюзивного простору	72
Висновки до третього розділу	77
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	87

**АНОТАЦІЯ до магістерської роботи на тему:
«Дизайн-проект як засіб створення інклюзивного освітнього
простору»**

Лю Міншо

Мета магістерської роботи - теоретично дослідити дизайн-проект як засіб створення інклюзивного освітнього простору, практично розробити авторські дизайн-проекти.

Магістерська робота орієнтована на аналіз теоретичних та практичних аспектів дизайнерської діяльності у сучасному соціумі. Розглянуто стан висвітлення проблеми у наукових публікаціях. Виокремлено види дизайну. Досліджено дизайн-проект як конструкт соціальної сфери. Теоретично обґрунтовано дизайн - проект як модель сучасного освітнього процесу.

У магістерському дослідженні реалізовано виконання наступних завдань: проаналізовано дизайн-проект як засіб створення інклюзивного освітнього простору в наукових працях; з'ясовано особливості дизайн-проекту як засобу створення інклюзивного освітнього простору; визначено зміст та структуру дизайн-проекту як засобу створення інклюзивного освітнього простору; обґрунтовано та експериментально перевірено дизайн-проект як засіб створення інклюзивного освітнього простору.

Методологія дослідження включає огляд літератури за проблемою магістерського дослідження, часткове емпіричне дослідження стану дизайнерської діяльності серед здобувачів вищої освіти на факультеті психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та розробку авторських дизайн-проектів.

Ключові слова: дизайн, освітній дизайн, дизайн-проект, здобувачі вищої освіти.

ВСТУП

Актуальність. Соціокультурні та економічні зміни в Україні, воєнний стан, реалії соціалізації особистості зумовлюють соціалізаційні виклики, що потребує осмислення та певних змін у соціально-педагогічній роботі. Зміст соціально-педагогічної роботи наразі має відповідати потребам сьогодення, інтересам та потребам дітей, молоді, представників різних соціальних груп у сучасному українському соціумі.

Дизайн, зокрема, дизайн в освіті, незаперечно впливає на життєву самореалізацію кожної особистості, якість сучасних освітніх послуг, процес професійної підготовки фахівців, особливо у соціальній сфері.

В умовах сучасних соціалізаційних трансформацій в українському суспільстві дизайнерська діяльність особливо затребуваною є для розбудови, створення та розвитку інклюзивного простору у соціальній сфері, зокрема, у закладах освіти.

Соціально-педагогічна робота в умовах сучасних реалій ґрунтується на основних положеннях «Конвенції про права дитини» (1989), Законів України: «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2009), «Про співробітництво територіальних громад» (2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015), «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2019), «Про соціальні послуги» (2019-2020), Декларацій та концепцій: «Національному плані щодо реалізації I етапу Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки» (2017), «Нова українська школа» (2018-2019) тощо.

Теоретичні засади соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення висвітлені у наукових дослідженнях українських вчених:

Т. Алексеєнко, І. Звереві, Г. Лактіонової, А. Капської, Л. Коваль, С. Коношенка, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко. Ґрунтовний розвиток теоретичних ідей соціально-педагогічної роботи здійснено у дослідженнях

С. Архіпової, О. Безпалько, Р. Вайноли, В. Оржеховської, Ж. Петрочко, А. Рижанової, Н. Сейко, Н. Чернухи, Л. Штефан, у яких висвітлено різні аспекти соціально-педагогічної роботи.

Наразі актуалізованими і затребуваними є дизайн-проекти. Враховуючи стрімкий розвиток інклюзивних послуг в українському суспільстві, розвиток інклюзивного простору, особливо в освіті, дизайн-проекти є достатньо ефективними і дієвими засобами створення та розвитку інклюзивного освітнього простору в освіті.

Відтак, проблема дизайну, дизайнерської діяльності, дизайн-проекту є незаперечно актуальною для сучасної соціально-педагогічної теорії та практики, що й зумовило вибір теми магістерської роботи **«Дизайн-проект як засіб створення інклюзивного освітнього простору»**.

Тема магістерського дослідження входить до плану науково-дослідної теми кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка **«Потенціал сучасної соціальної педагогіки в контексті суспільних змін у соціалізації особистості»** (державний реєстраційний номер: 0123U102152; внутрішній реєстраційний номер: 22КФ016-02).

Мета магістерського дослідження – теоретично дослідити дизайн-проект як засіб створення інклюзивного освітнього простору, практично розробити авторські дизайн-проекти.

Об'єкт дослідження – освітній дизайн.

Предмет дослідження – дизайн-проект як засіб створення інклюзивного освітнього простору.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати дизайн-проект як засіб створення інклюзивного освітнього простору в наукових працях.
2. З'ясувати особливості дизайн-проекту як засобу створення інклюзивного освітнього простору.

3. Визначити зміст та структуру дизайн-проєкту як засобу створення інклюзивного освітнього простору.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити дизайн-проєкт як засіб створення інклюзивного освітнього простору.

Методи дослідження: *теоретичні* орієнтовані на аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, пояснення, класифікація тощо та *емпіричні*, що включають спостереження, інтерв'ювання, опис.

Структура магістерської роботи відповідає чинним вимогам та містить вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки.

Магістерська робота складається із 92 сторінок загального тексту, із них 80 сторінок – основний текст, кількість використаних джерел – 70, із них іноземною мовою – 9, інтернет-джерела – 7, додатки розміщені на 6 сторінках.

Результати теоретичного аналізу та часткового емпіричного дослідження розміщено в тезах IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців *«Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження»*, 10-11 квітня 2023 року. *Сертифікат учасника конференції*. Тема виступу: *«Універсальний дизайн в контексті освітніх реалій»*.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДИЗАЙНУ

1.1 Дизайн як галузь людської діяльності

В умовах сучасної цивілізації важливого значення набуває дизайн — художнє конструювання естетичних властивостей оточуючого світу. Слід зазначити, що з наукової точки зору дизайн — це проектна художньо-творча діяльність, напрямлена на розробку елементів предметно-просторового середовища людської життєдіяльності. Таким чином, головна мета дизайну полягає в організації просторового середовища особистості.

Слід зазначити, що сучасний дизайн орієнтований на організацію та перетворення людиною навколишнього світу, відповідно до її естетичних потреб та уподобань.

Дизайн як окремий вид мистецтва сформувався в епоху промислового перевороту та розквіту «машинного» виробництва речей, а саме наприкінці XIX - на початку XX століття. У цей період художники зайняли провідне місце в розвиткові галузей промисловості й отримали можливість формувати унікальний стиль підприємств. Перші навчальні заклади, де займалися підготовкою кваліфікованих майстрів, з'явилися в Європі у 1920-х роках. Фахівці навчали майбутніх дизайнерів роботі з формою і кольором на основі загальних закономірностей, що зустрічаються в природі [4, с. 46].

Важливо підкреслити, що стрімкий розвиток економіки, соціальної сфери у соціумі починає сприйматися як інноваційне джерело гармонізації оточуючого світу, як прояв раціоналізму та практичності в дизайнерській діяльності. Стрімкий економічний прогрес поставив представників дизайну перед необхідністю вирішення різноманітних технічних та естетичних задач в різноманітних галузях людського буття.

Зазначимо, що у більшості випадків основні задачі дизайну були орієнтовані не лише на відображення зовнішнього вигляду конструкцій, а й

включали всебічну гармонізацію структурних зв'язків між предметами, щоб надати продукту необхідної функціональності та композиційної єдності.

Кінець ХХ століття характеризується стрімким переходом до ринкових відносин, що призвело до зміни вимог споживачів до товарів. Ринок покупок поступово почав переходити від конструкту «за необхідністю» до конструкту «емоційних придбань». Перед дизайнерами постала задача залучати споживачів до товару, актуалізувати його покупку, впливати на емоційний стан споживача, що можна було зробити завдяки цікавому та оригінальному дизайну як самого товару, так і його упаковки. Незаперечним є те, що така ж задача є пріоритетною для дизайнерів сьогодення.

Одним із перших художників-дизайнерів у промисловості був Пітер Беренс, який працював над покращенням зовнішнього вигляду продукції [61, с. 17]. У 1907 році дизайнер Беренс стає радником концерну «АЕГ» і першим проводить його «ребрендинг», проєктуючи в єдиному оригінальному стилі заводські та офісні будівлі, місця роздрібного продажу, офісні меблі, рекламні щити, іншу продукцію. Важливим явищем у становленні художнього конструювання та дизайну була діяльність німецької школи «Баухауз» [8, с. 20], створеної в 1919 р. німецьким архітектором В. Гропіусом, який розробив єдину систему освіти для художників-конструкторів Німецької імперії (1918-1930 рр.) [8, с. 24]

Слід зауважити, що «Баухаузівці» проєктували для промисловості, й деякі проєкти були втілені у виробництво, але, в цілому, їх практична діяльність не вплинула на виробництво. «Баухауз» виступив лише ідейною течією, противником комерційного дизайну. Цікавим і цінним є те, що «Баухаузівці» першими поєднали мистецтво з промисловістю, почали створювати художнє середовище, орієнтоване на універсально-розвинену людину, що виступає незалежним індивідом у сучасному житті. Відтак, проіснувавши до 1933 р, школа «Баухауз» відіграла значну роль у розвитку дизайну, що виник на основі швидкого розвитку промисловості [8, с. 30].

Варто зазначити, що із стрімким розвитком різноманітних галузей життєдіяльності людини дизайн заповнює практично всі сегменти життєвої та професійної самореалізації людини, стає потужним рушійним вектором естетизації предметного середовища соціуму.

Дизайн, як творчий процес можна поділити на:

- Художній дизайн, який орієнтований на створення різноманітних речей щодо їх естетичного сприйняття.
- Технічну естетику (наука про дизайн, яка враховує всі аспекти, а саме конструктивність, функціональність, комфортність виробництва, експлуатації, утилізації технічного виробу).

Згідно зі світовим досвідом, дизайн-проект — це ресурс забезпечення якості товарів та послуг, ефективний засіб підвищення конкурентоспроможності продукції, простору життєдіяльності вцілому. Ефективне застосування дизайну здатне забезпечити вагомий позитивний ефект на економіку, на розвиток матеріальної культури та духовності суспільства [3, с. 25].

Дизайн за своїм змістом та структурою належить до естетичної діяльності. За предметом, засобами і результатами дизайнерська діяльність входить до структури промислового проектування, а через нього — у систему промислового виробництва.

Слід зазначити, що за останні два десятиліття практика дизайну надзвичайно ускладнилася. Проектування інноваційних виробів, художньо-конструкторські зміни неможливі без серйозної зміни її технічних характеристик, без створення унікального стилю, що охоплює всі сфери дизайнерської діяльності. Наразі неможливо знайти сфери виробничої чи соціальної практики у сучасному суспільстві, де не брали б участь професійні дизайнери.

Важливо згадати, що в основі діяльності дизайну знаходиться композиція. Під цим поняттям розуміється будь-який витвір мистецтва:

архітектура, музика чи живопис тощо. Під композицією практично завжди розуміємо творчий процес — побудову дизайнерського продукту та об'єднання його частин в єдине ціле. Відтак, композиція — це пошук, наука, теорія творчості, результати практики, що разом об'єднуються відповідними законами, прийомами компонування та структурним аналізом готового продукту.

Варто взяти до уваги, що основи будь-якої композиції були закладені ще в давніх трудових традиціях українців, і стали основою у творчих проявах народних майстрів на різних етапах розвитку людства. Народні художні ремесла створювали традиційні предмети домашнього вжитку, у яких функціональні якості природньо поєднувалися з естетичними [5, с. 30].

Однією з умов виразності об'єктів художнього конструювання є композиційна якість. Вона складається з гармонійності, спів розмірності та цілісності, які є важливими факторами естетичної досконалості виробів.

Усіма цими завданнями опікується дизайнер - фахівець, що покликаний нести відповідальність за функціональний та естетичний рівень предметів та компонентів створюваного ним дизайнерського середовища. Метою дизайнерської діяльності є естетична організація предметного середовища.

Дизайнер повинен володіти широким кругозором, мати гарний естетичний смак, уміти творчо мислити, володіти аналітичними й об'ємними методами пошуків форми, знати конструктивні й оздоблювальні методи дизайнерської діяльності. Як правило, дизайнер займає провідне місце в галузі художнього конструювання, проектуванні виробів, де технічна й естетична сторони постійно знаходяться в інтеграційній взаємозалежності.

Актуалізуємо якості, здібності та навички, які повинен знати успішний дизайнер:

- Розвинені художні здібності;
- Почуття смаку, стилю, гармонії і симетрії;
- Креативність під час здійснення проектування;

- Здатність до сприйняття просторового співвідношення предметів;
- Образне і об'ємно-просторове мислення;
- Здатність до створення образу за словесним описом клієнтів;
- Гарна зорова пам'ять;
- Здатність передбачати результат;
- Гнучкість мислення, асоціативність, абстрактність;
- Здатність до конструювання і проєктування;
- Вміння або здатність до малювання, креслення;
- Комунікабельність та вміння працювати в команді;
- Ініціативність;
- Винахідливість та здатність приймати виважені рішення;
- Здатність до самовдосконалення і професійного розвитку,

таблиця 1.

Переваги та недоліки у роботі дизайнера середовища	
Переваги:	Недоліки:
<ul style="list-style-type: none"> • Висока потреба у послугах дизайнера середовища на ринку працевлаштування; • Хороший рівень оплати заробітної праці; • Можливість виконувати дизайн-проєкти в зручний для себе час та в будь-якому місці (робота фрілансером); • Задовольняє потребу в спілкуванні та дозволяє отримати багато корисних знайомств; 	<ul style="list-style-type: none"> • Високий рівень конкуренції, оскільки у сучасному світі професія дизайнера є надзвичайно популярною; • Розбіжність смаків та поглядів замовника та художнього бачення проєктувальника-дизайнера; • Необхідність довго переконувати клієнта в правильному дизайнерському рішенні чи потребі

<ul style="list-style-type: none"> • Цікава унікальна робота, яка приносить задоволення та натхнення; • Різноманітність праці, можливість самовдосконалюватися та зростати у професійному плані; • Дизайнер завжди отримує можливість побачити результат виконаної роботи та отримати естетичне задоволення від успіху. 	<p>підлаштовуватися під бажання замовника;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Інколи виникає потреба у самостійному пошуку клієнтів; • Ненормований робочий графік; • Потреба постійно самовдосконалюватись та опановувати нові навички проєктування; • Жоден дизайнер не застрахований від численних творчих криз чи ідейного виснаження.
--	--

Таблиця 1. Переваги та недоліки у роботі дизайнера середовища.

Важливим завданням дизайну є формування та розвиток гармонійного предметного середовища, що задовольняє матеріальні й духовні потреби людини. Відтак, дизайн орієнтований на створення матеріальних цінностей, в процесі дизайнерського конструювання набувають естетичних цінностей. Дизайнерська діяльність в цілому пронизує різні сфери людської діяльності, створюючи ідеали краси. В умовах сучасної цивілізації дизайн та дизайнерська діяльність набувають незаперечно важливого значення [3, 4].

Слід зазначити, що у зв'язку з різноманітністю напрямів дизайну неможливо створити єдину науку, яка б вивчала дизайн в цілому. Як наслідок надзвичайно важко створити інститут дизайну загалом та побудувати дієві зв'язки між різними видами дизайну, адже різні напрямки дизайну розвиваються окремо, незалежно один від одного. Наприклад, не збігаються предмети вивчення графічного дизайну та ландшафтного дизайну.

Кінцевим результатом і метою дизайну може виступати вирішення проблем проєктування від найменшого елемента конструкції до глобальних великих і навіть, на перший погляд, фантастичних ідей. Ще однією метою дизайну стає соціальна привабливість, дизайн стає інструментом комунікації між людиною та об'єктом дизайну [3; 61].

За результатами теоретичного аналізу, основними завданнями дизайну є:

- ***ергономіка*** — легкість у використанні створеного об'єкта дизайну;
- ***інтерфейс користувача*** — індивідуальні особливості оператора, що працює з об'єктом дизайну;
- ***останні тенденції*** — використання нових технологій в дизайні для спрощення його інших завдань.

Таким чином, у центрі дизайнерської діяльності знаходяться предмети, що модифікується завдяки дизайну через проєктування або соціальну привабливість. Розробка дизайн-проєкту зазвичай проєкту орієнтована на максимально швидке та якісне створення гармонійного інтер'єру у будь-якому просторі та середовищі. Успішний та кваліфікований дизайнер звертає увагу на сегменти, які в цілому створюють оригінальний і неповторний дизайнерський продукт.

1.2. Зміст та структура дизайну як конструкту соціальної сфери

Під терміном «соціальна інклюзія» маємо на увазі процес, спрямований на забезпечення індивідів, які зазнали ризику бідності чи соціальної ізоляції, ресурсами й ефективними засобами, необхідними для того, щоб регулярно брати участь в економічному, культурному, соціальному житті й досягти гідного рівня життя й матеріального забезпечення [41, с. 48].

Варто зауважити, що соціальна інклюзія включає доступ кожної людини до освіти, медичних послуг, можливостей працевлаштування, безпечних умов проживання у суспільстві незалежно від їх статі, походження, віросповідання, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації, інтелектуальних можливостей чи матеріального становища.

Слід зазначити, що соціальна інклюзія – один із найважливіших показників громадсько-активної школи, визнаний у європейському співтоваристві, й одна з найсучасніших вимог часу, пов'язана з формуванням в державах справедливого демократичного суспільства з рівними правами та можливостями. Підтвердженням вище зазначеного факту є те, що у 1945 році ООН прийняла Загальну декларацію про права людини, у якій проголосила, що права людини не залежать від статі, кольору шкіри, національності чи віросповідання. Усі незалежні країни, зокрема й Україна, закріпили ці права у своїх Конституціях. Стаття 23 Конституції України наголошує: «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права й свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, у якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості»; ст. 24: «Громадяни мають рівні конституційні права та свободи та є рівними перед законом»; ст. 28: «Кожен має право на повагу до його гідності» [63].

Ці статті Конституції України є надзвичайно важливими для осіб, які мають будь-які обмеження, пов'язані зі здоров'ям, інтелектуальними здібностями, для людей з частковою мобільністю, які зазвичай потребують додаткових зусиль для «долучення» до соціальної сфери. Саме з цієї причини

соціальна інклюзія має дуже важливе значення для формування демократичної держави та розвитку соціальних стандартів у суспільстві.

Соціальна інклюзія включає різноманітний спектр стратегій, ресурсів, орієнтованих на ті групи населення, що наразі перебувають у несприятливому становищі, *додаток 2. Серед основних пунктів Концепції соціальної інклюзії стосовно осіб з інвалідністю варто виокремити такі:*

- *Визнання і повага осіб цієї соціальної групи.* Під цим поняттям маємо на увазі усвідомлення особливостей розвитку людей замість ототожнення «інвалідності» з патологією чи невиліковною вадою. Цей термін також передбачає поширення переконання, що всі люди однакові у фундаментальному сенсі: незважаючи на численні відмінності, кожна особистість має певну унікальну цінність.

- *Територіальна близькість.* Це спільне користування фізичним та соціальним простором (прикладом може бути спільне проведення часу в громадських місцях – бібліотеками, торговими центрами, театрами, парками тощо).

Матеріальний добробут. Це поняття включає в себе наявність матеріальних ресурсів й безпосереднє надання фінансової підтримки соціальним групам, щоб люди з обмеженими можливостями отримали змогу у будь-який час брати активну участь у суспільному та громадському житті [67].

Слід зазначити, що державні стратегії в сфері освіти, охорони здоров'я, економіки, працевлаштування, міграції, будівництва, благополуччя тощо мають розроблятися, спираючись на принципи соціальної інклюзії. Однак, насамперед вони мають застосовуватися в освіті, оскільки освітня система є надзвичайно важливим показником сучасного становища суспільства й водночас ефективним засобом його перебудови й покращення. Соціальна інклюзія також дозволяє зосередитися на дослідженні та пошуку стратегічних рішень, у яких враховано те, що працевлаштування може виявитися недостатнім чинником для забезпечення повної участі в економічному та

соціальному житті громади людей, що виходять зі складних становищ, у яких вони опинилися [68].

Цікавим є той факт, що в основі соціальної інклюзії лежать такі *цінності*:

- *Кожна людина має здатність навчатися.* Кожна особистість з часом зростає, змінюється, а також має право на помилки. Однак, як розумна істота, людина також спроможна навчатися та засвоювати нові знання.
- *Кожна людина може зробити внесок у суспільство.* Слід визнавати, підтримувати й поважати внески кожної людини, у тому числі й наші особисті.
- *Кожна людина потребує підтримки.* Варто зазначити, що усі особистості потребують підтримки. Інколи хтось із нас може потребувати більше уваги та допомоги, ніж інші.
- *Кожен має право висловити свою точку зору.* Те, що хтось здається на перший погляд мовчазним, не свідчить, що він не має чого сказати.
- *Разом можна покращити світ.* Люди не мріють про світ, де кожен схожий один на одного – численні відмінності є найбільш важливим відновлювальним ресурсом, *рисунок 1.*

Рисунок 1. Ресурси соціальної інклюзії.

Під терміном інклюзії також маємо на увазі принципи соціальної інклюзії, які скеровують процеси залучення всіх верств суспільства до громадських справ. Вони включають *сподівання* (тобто чого ми хочемо досягти) й *підходи* (засоби, що допоможуть домогтися поставленої мети:

- Збільшення участі у соціальній, громадській та економічній сферах;
- Зменшення чи послаблення несприятливих умов;
- Збільшення впливу, що його могли б мати думки «ізольованих», а також посилення відповідальності за їхній добробут та соціальний розвиток.

Підходи:

- Побудова партнерства в основному із зацікавленими сторонами;
- Впровадження спеціально адаптованих послуг;
- Використання свідчень та узагальнених даних для інформування про стратегії;
- Базування на власних сильних сторонах та перевагах громади;
- Застосування додаткових послуг та причетність до всіх рішень державного уряду.

Важливо зазначити, що рівність прав осіб з інвалідністю в країнах, що розвиваються, захищає всесвітньовідомий фонд «Темне й біле» з головним офісом у Нідерландах. Його діяльність ґрунтується на трьох *основних принципах*:

- надання спеціальних послуг для людей з вадами зору;
- рішуча боротьба за захист соціальної інклюзії у суспільстві;
- регулярна підтримка неурядових організацій, зосереджених на захисті прав людей з інвалідністю.

Слід зазначити, що *міжнародні стандарти* якості дизайнерської діяльності розглядають соціальну інклюзію як одну з найкращих рис громадсько-активних шкіл. Саме цей фактор забезпечує створення комфортних умов та можливостей навчання для всіх особистостей, не беручи уваги їхнє походження, етнічний чи соціальний статус, віросповідання, стан здоров'я тощо. Відтак, вагомою місією громадсько-активних шкіл є забезпечення учнів однаково рівним доступом до навчання та сприяння створенню гармонійної навчальної атмосфери у класі, вільної від упереджень

та стереотипів. Усі члени громади, незалежно від статі, віку, стану здоров'я, раси, культури, мови чи соціального та економічного статусу, мають однакову можливість бути залученими до процесу розвитку освітнього середовища й змогу мати доступ до її соціальних та економічних благ [16, с. 34].

Для стандарту «Соціальна інклюзія» розроблено *ключові критерії*. Таких критеріїв виокремлюють чотири, *рисунок 2*.

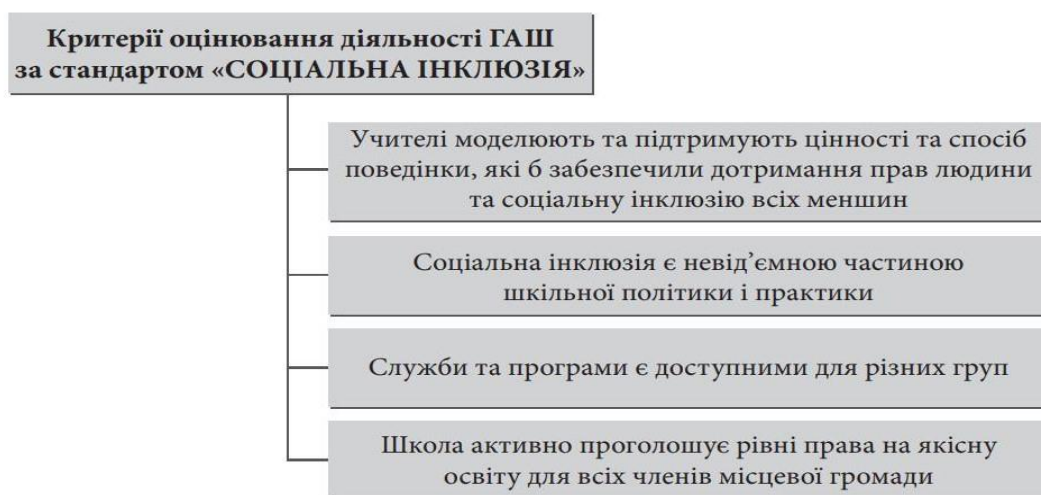

Рисунок 2. Критерії соціальної інклюзії.

Критерій 1: Учителі моделюють та підтримують цінності та спосіб поведінки, які б забезпечили дотримання прав людини та соціальну інклюзію всіх меншин:

- Учителі розвивають в учнів уміння співпрацювати, домовлятися та критично мислити, раціонально приймати рішення;
- Учителям рекомендовано використовувати різноманітні навчальні матеріали, які відображають розмаїття та повагу до особистості;
- Розвиток чутливості учнів до нерівноправності в класі та місцевих громадах, умінь відстоювати рівність прав;
- Вихователі адаптують і модифікують навчальне середовище відповідно до потреб та інтересів учнів та їхніх батьків;

- Використання ефективних методів боротьби з наявними стереотипами та упередженнями;
- Заохочення учнів до рефлексії щодо власних стереотипів та упереджень.

Критерій 2: Соціальна інклюзія є невід'ємною частиною шкільної політики і практики:

- Школа уповноважена забезпечувати належні тренінги та надавати допомогу співробітникам, батькам, волонтерам і членам громади на засадах рівності;
- Школа має чітко окреслену політику, про яку повідомляє учням, їх батькам, представникам громади та іншим організаціям, і наголошує на доступності до навчання та соціальній рівності.

Критерій 3: Служби та програми є доступними для різних груп:

- Школа пропонує додаткову допомогу в перекладі матеріалів для представників національних меншин (якщо у цьому є потреба);
- Шкільне обладнання є максимально доступним для людей з особливими фізичними потребами (пандуси, спеціально обладнані туалети).

Критерій 4: Школа активно проголошує рівні права на якісну освіту для всіх членів місцевої громади та суспільства:

- Вихователі запроваджують спеціальні проекти, спрямовані на підвищення громадської обізнаності в питаннях рівності та проекти, які ставлять собі за мету допомогти меншинам використати весь свій потенціал;
- Вчителі організують особливі заходи, якщо виявляють певну групу, яка не реалізує в процесі навчання всіх своїх можливостей та здібностей чи не бере участі в організованих послугах;

Учасники освітнього процесу заохочують до участі представників меншин у громаді (люди з особливими потребами працюють як волонтери тощо) [38, с.55].

Підсумовуючи, можна впевнено стверджувати, що соціальна інклюзія охоплює широкий спектр стратегій, методів, засобів і критеріїв, які першочергово орієнтовані на забезпечення осіб, які зазнають ризику бідності чи соціальної ізоляції, ефективних засобів та ресурсів, необхідних для того, щоб регулярно брати участь в економічному, соціальному чи культурному житті та досягти рівня життя і добробуту відповідно до стандартів якості життя, *рисунок 3*.

Рисунок 3. Вектори соціальної інклюзії.

Аналізуючи вітчизняні та закордонні наукові публікації, ми з'ясували, що розробка кожного дизайн-проекту складається з кількох *етапів* [5, 36].

- *Виїзд дизайнера на об'єкт, обраний замовником.* На першому етапі відбувається знайомство із потенційним замовником. Дизайнер консультує клієнта, оглядає запропоноване приміщення, проводить підрахунки, оцінює вартість замовлення, встановлює терміни виконання замовлення та укладає договір з потенційним клієнтом.

- *Розроблення дизайнерського рішення.* На другому етапі розробки дизайн-проекту відбувається розробка 3D візуалізації проекту дизайну конкретного приміщення. Важливо підкреслити, що 3D візуалізація проводиться з урахуванням масштабу, кольору й обов'язково включає всі

приміщення. У більшості випадків розробляється кілька варіантів із урахуванням вимог та побажань замовника.

- *Створення технічної документації.* Цей етап вважається найскладнішим. Дизайнер розробляє унікальний план меблів в інтер'єрі, бере до уваги всі нюанси, такі як: зручне розташування розеток та електроприладів, розміщення меблів й обладнання. Дизайнер детально працює над кресленням з розташуванням сантехніки, проектує план стелі, варіанти покриття для підлоги для кожної кімнати, пропонує широкий вибір елементів декору, ураховуючи побажання та смак замовника.

- *Передача проєктної документації замовнику для кінцевого затвердження.* На четвертому етапі розробки дизайн-проєкту клієнт отримує детальну й чітко структуровану документацію щодо майбутнього проєкту перед початком ремонтних робіт. Дизайнер надає не лише технічну документацію, а й 3D візуалізацію в масштабі приміщення, відомості про закупівлю будівельних матеріалів, меблів, сантехніки, елементів декору та освітлювальних приладів.

- *Роботи зі створення дизайну інтер'єру.* Кінцевий етап роботи над дизайн-проєктом передбачає оплату замовником наданих послуг. Дизайнер особисто контролює процес втілення створеного дизайну протягом усіх етапів реалізації дизайн-проєкту приміщення, підбирає необхідні меблі та декоративні елементи, узгоджує деталі із замовником, регулярно контролює роботу бригади будівельників та інших залучених фахівців. Після завершення всіх ремонтних робіт відбувається передання виготовленого об'єкта замовнику та повна оплата дизайнерських послуг, *рисунок 4.*

Рисунок 4. Різновекторний дизайн.

Сучасні принципи дизайну-проекту насамперед полягають у поєднанні в цілісній структурі й гармонійній формі всіх суспільно необхідних якостей об'єкта, що наразі прокатується. Варто взяти до уваги, що основними категоріями дизайнерського проектування є образ, функція, морфологія, технологічна форма й естетична цінність. Реалізація ідеї створення цілісного об'єкта потребує глибинного знання основних законів і тенденцій розвитку економіки, виробництва, споживання, а також чітке розуміння духовних потреб суспільства. Саме з цієї причини дизайн-проект в основному базується на наукових основах моделювання об'єкта, поєднує наукові принципи з художніми в проєктному образі й знаходить широке застосування в інших галузях суспільної діяльності — соціальний дизайн [3, 5].

Слід зазначити, що соціальне покликання дизайну полягає в тому, щоб розробити предмети промислового виробництва, які здатні «по-людському ставитися до людини», тобто були гідними посередниками між виробником та споживачем. Відтак, дизайн призначений здійснювати масову культурно-естетичну комунікацію для того, щоб забезпечити передачу певного типу естетичного смаку через предмети побуту, засоби виробництва, речі повсякденного використання. Дизайн гармонійно об'єднує в одне ціле матеріальну й духовну складові суспільства, забезпечуючи цілісність та єдність цивілізації. Сучасний маркетинг як один з напрямів сучасної ринкової

діяльності широко використовує закони дизайну для створення цілісного предметного середовища

Слід зазначити, що дизайн охоплює і діяльність дизайнера, і результати його праці — предмети, що пройшли художньо-конструкторську розробку, і особливий метод проектування — художнє конструювання, і власну теорію — технічну естетику — науку, яка досліджує проблеми створення гармонійного й естетичного предметного середовища.

Відтак, художнє конструювання як важлива складова дизайну передбачає висунення нової художньо-проектної ідеї та розробку унікальної функціональної структури, раціональне втілення цієї ідеї та гармонійне, стилістичне оформлення предмета [5, с. 26].

Предмети, які є результатом діяльності дизайнера, повинні бути функціональними, а саме: досконало виконувати своє практичне призначення; бути зручними та безпечними під час використання, задовольняти вимоги ергономіки; бути естетично виразними, тобто мати інформаційно-виражальну форму і бути цілісними композиційно.

Наприклад, історія розвитку автомобілебудування включає тривалий процес пошуку форми, яка б найкращим способом втілювала б ідею руху, швидкості, динаміки та енергії. Найбільше відповідає цій ідеї форма «втягнутої краплі», яку має сьогодні більшість автомобілів.

Для досягнення композиційної цілісності дизайнер використовує можливості естетики, ритму, кольору, масштабу, співвідношення світла та тіні, простору та об'єму у поєднанні з важливими особливостями звукового оформлення й освітлення, *рисунок 5*.

Рисунок 5. Композиційна цілісність дизайну.

Таким чином, дослідження змісту та структури дизайну як конструкту соціальної сфери, дає нам підстави стверджувати, що за змістом дизайн та дизайнерська діяльність є багатовекторною, орієнтованою на різні сфери життєдіяльності людини. За структурою дизайн поділяється на види, етапи дизайнерської діяльності, принципи та механізми його практичної реалізації.

1.3. Освітній дизайн у контексті сучасних реалій

Щороку ринок онлайн-освіти стрімко зростає. Нові потреби можна реалізувати завдяки освітньому дизайну. Освітній дизайн або ж навчальний дизайн — це процес проєктування та створення ефективних та привабливих рішень для навчання.

Існує теорія, що освітній дизайн з'явився як відповідь на потребу навчити військової справи американських солдатів-новобранців, які долучилися до Збройних сил США під час Другої світової війни [70].

Традиційна муштра не могла забезпечити якісну підготовку до воєнних дій — потрібно було негайно знайти нове рішення. Так виникла потреба в освітньому дизайні.

В освітнього дизайну є дві головні мети: аналізувати потреби учнівства чи студентства в навчальному процесі й систематично розвивати та вдосконалювати навчальний досвід.

Варто зазначити, дизайн в сучасному освітньому просторі надзвичайно важливим, оскільки він:

- закладає філософію освітнього процесу, яке насамперед враховує потреби всіх учасників освітнього середовища;
- спростовує стереотипи й розробляє ефективні підходи до викладання та успішного навчання;
- бере до уваги право кожної людини на освіту без будь-яких обмежень;
- покращує освітній процес і середовище, а не змушує змінюватися вихованця, учня чи студента;
- підтримує міждисциплінарний підхід за участі широкого кола фахівців і спеціалістів;
- використовує гнучкість програм, різноманітні навчальні методики з метою проведення відповідного оцінювання, беручи до уваги різноманітні

потреби учнів і студентів та підготовки їх до ефективного опанування матеріалу;

- потребує від учителів, адміністрацій шкіл, фахівців і спеціалістів розуміння того, яким чином краще інтегрувати нові навчальні методики, допоміжні технології в практику та щоденне функціонування навчального закладу.

Слід також зазначити, що освітній дизайн – це спеціальний підхід, що крок за кроком проєктує філософську основу для розроблення широкого спектру навчальних матеріалів, продуктів, методик та гармонійного довкілля з урахуванням потреб усіх учасників освітнього середовища. Це стосується не лише аспектів освітнього процесу: навчальної програми, навчального плану, регулярного оцінювання знань, методів викладання й подання інформації, розробки дизайну бібліотек, спортивних майданчиків, гуртожитків, веб-сайтів, інструкцій, але й шляхів покращення й піднесення розвитку освіти для учасників освітнього середовища з особливими потребами, *додаток 5* [65, 68].

Доцільно взяти до уваги основні *принципи* освітнього дизайну, які були визначені нами у процесі теоретичного аналізу за темою магістерського дослідження:

- принцип рівності та доступності середовища для кожної людини;
- терпимість до помилок оточуючих осіб – освітній дизайн зменшує можливі наслідки несподіваних і ненавмисних дій;
- забезпечення необхідного простору з використанням різноманітних підходів до навчання, незважаючи на фізичні особливості та мобільність учасника освітнього процесу;
- освітній дизайн насамперед розраховано на незначні фізичні ресурси користувачів, щоб не перевтомлювати учасників навчального процесу;

- простота та інтуїтивність використання навчальних матеріалів незалежно на наявний досвід, рівень ерудованості учасників освітнього процесу, мовленнєвого рівня чи віку.

На основі принципів освітнього дизайну виокремимо його основні завдання:

- зміні стереотипів і підходів до викладання навчальної програми;
- визнанні права кожної людини на здобуття освіти без будь-яких обмежень;
- зміні навчального середовища та освітньої програми, а не учнів чи студентів;
- підтримці спеціального підходу до освіти за участі великої кількості фахівців;
- підтримці гнучкості навчальної програми та різноманітних методів орієнтуючись на особисті потреби учасників освітнього процесу.

Відповідно до завдань магістерського дослідження доцільною є актуалізація ряду *наукових підходів*.

Використання як традиційних підходів, так і нових технологічних прийомів в освіті, спричинило потребу в персоналізованому середовищі навчання, що орієнтується на індивідуальні особливості кожного учня чи студента. Беручи до уваги зазначені факти, було розроблено спеціальні адаптивні форми освітнього дизайну, які можуть забезпечити кожного суб'єкта освітнього процесу корисними матеріалами з урахуванням його запитів та найважливіших потреб. Окрім цього, вони можуть бути неодноразово використані в різних освітніх проєктах, курсах і системах, надаючи викладачам можливість ефективно використовувати раніше створені ними або їхніми колегами навчальні методики, освітні проєкти чи їхні елементи в різних формах навчання. Це дозволяє якісно персоналізувати та адаптувати використання навчальних матеріалів під час освітнього процесу. У результаті, учні та студенти отримують змогу гармонійно взаємодіяти в

освітньому середовищі, адаптованому до їх індивідуальних потреб та характеристик процесу навчання [15, 21].

Пріоритетним завданням освітнього дизайну є розробка навчальних одиниць, які підходять для зручного користування учнів та студентів.

З огляду на вищезначене, можна стверджувати, що кінцева мета дизайну в освітньому процесі полягає в ефективності, результативності залучення всіх вихованців, учнів та студентів до освітнього процесу, у тому числі, і осіб з інвалідністю.

Вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на універсальний дизайні в освітній сфері. Концепція універсального дизайну вперше виникла в 1970-х роках й була насамперед спрямована на врахування різноманіття людей із звертанням особливої уваги на активне залучення усіх індивідів до громадського життя [15, с. 305].

Зазначимо, що американський архітектор Майкл Біднер вважається засновником універсального дизайну. У 1970 році він опублікував твердження, що функціональний потенціал кожної людини посилюється у тому випадку, коли зникають довколишні бар'єри - фізичні та ментальні. Він тривалий час наполягав на новій концепції доступності, яка мала бути широкою та універсальною, тобто охоплювати більшу категорію людей з різними функціональними обмеженнями та задовольняти усі їхні індивідуальні потреби та побажання[68].

Неоціненний внесок для впровадження принципів універсального дизайну зробив американський архітектор Рон Мейс. Він започаткував термін «універсальний дизайн» та зауважив, що «універсальний дизайн не є новою наукою, стилем або чимось унікальним». Рон Мейс вимагав лише усвідомлення важливої потреби ринкових відносин і поміркованого підходу, щоб зробити все, що ми проектуємо і виготовляємо, таким, щоб цим повною мірою могла користуватися кожна особистість [64].

Важливо згадати, що Рон Мейс у 1997 році очолив групу осіб, яка розробила сім принципів універсального дизайну, *рисунок 6*.

Рисунок 6. Принципи універсального дизайну (за Роном Мейсом)

Універсальний дизайн – це спеціальна стратегія, спрямована на те, щоб проектування і компоненти будь-якого середовища, виробів, комунікації, інформаційних технологій чи послуг були однаково доступні чи зрозумілі всім індивідам та відповідали вимогам суспільного гармонійного користування. Відтак, кінцева мета універсального дизайну в освітній галузі полягає в ефективності, результативності та гармонійності залучення всіх вихованців, учнів і студентів до освітнього процесу, у тому числі й осіб з інвалідністю [64].

Варто взяти до уваги те, що універсальний дизайн необхідний таким категоріям людей:

- батькам із маленькими дітьми;
- дітям у школах та в інших навчальних заходах;
- пацієнтам, що перебувають у лікарнях;
- дітям дошкільного віку;
- пенсіонерам;
- особам з інвалідністю;
- вагітним жінкам та батькам немовлят;
- людям з порушеннями здоров'я;

- людям низького чи високого зросту;
- будь-якій людині, якщо в певний період часу вона менш уважна або недостатньо мобільна;
- педагогам, які мають інвалідність та хочуть займатися улюбленим ремеслом, навчаючи дітей;
- батькам, які мають інвалідність;
- державним чиновникам, які опікуються особами з обмеженими функціональними можливостями;
- представникам публічної влади (як правило в освітніх закладах розташовуються виборчі дільниці з метою проведення семінарів, тренінгів тощо з різних освітніх чи наукових питань).

Зауважимо, що універсальний дизайн має незаперечно важливе значення не лише для осіб з обмеженими можливостями, але й для більшості особистостей нашого сучасного суспільства. При цьому не варто недооцінювати той факт, що на певних етапах життя кожен може стати причетним до цієї категорії людей.

Таким чином, дослідження та аналіз освітнього дизайну у контексті сучасних реалій уможлиблює ствердження позиції теоретиків та практиків про те, що дизайн взагалі і, зокрема, універсальний дизайн в умовах сучасних соціалізаційних викликів є затребуваним і незаперечно актуалізованим у сучасному освітньому просторі.

1.4. Дизайн-проект як наукова проблема

Наукові розвідки, здійснені нами у процесі роботи над магістерським дослідженням, аналіз вітчизняних і закордонних наукових публікацій уможливив виявлення та визначення *основних принципів універсального дизайну* [23, с. 25]:

1. *«Рівність та доступність використання»* ставить за мету гарантувати рівність та доступність середовища для кожного, шляхом надання однакових засобів для всіх користувачів з метою уникнення ізоляції певних груп населення. Важливим є той факт, що дизайн має бути легким і доступним у сприйнятті для людей з різним рівнем можливостей.

Приклади прояву *першого принципу* універсального дизайну:

- вхід з розсувними дверима в супермаркетах, аеропортах та в навчальних закладах;
- інформація в доступних форматах для кожної людини;
- зручні поручні різних рівнів у транспорті, у громадських приміщеннях;
- розташування банкоматів на певній висоті, доступній для кожної людини;
- детальні навчальні матеріали, які враховують можливості різних осіб з обмеженими функціональними чи інтелектуальними можливостями;
- титрування або переклад на жестову мову з метою забезпечити зручне сприйняття інформації;
- наявність сходів до приміщення для комфортного пересування.

2. *«Гнучкість використання»* повинна гарантувати наявність широкого переліку індивідуальних особливостей кожної особистості й відповідати різноманітним потребам, уподобанням та можливостям здобувачів освіти.

Гнучкість користування щоденно використовується в освітній сфері: шкільний навчальний процес відповідає широкому спектру

індивідуальних можливостей учнів, повсякчас забезпечує гнучку методичку навчання, викладання та представлення матеріалу, створює доступні та ефективні навчальні плани й програми.

Приклади прояву *другого принципу* універсального дизайну:

- автобус з спеціальними підіймачами або висувним пристроєм для комфортного заїзду;
- обладнання офісних робочих місць (стілці, столи, які регулюються за висотою), комфортні для навчання шкільні парти;
- різні варіанти входу – сходи, ескалатор, ліфт;
- ручка важільного типу на дверях;
- можливість придбати речі як у точці продажу, так і використовуючи мережу Інтернет.

3. *«Простота та інтуїтивність використання»* насамперед має бути притаманна освітньому середовищу. Спосіб використання зазначеного продукту має бути зрозумілим будь-якій особі, незалежно від особистого досвіду, освіти, лінгвістичних навичок, віку, рівня концентрації уваги на цей момент.

Третій принцип у більшості випадків включає просте та зручне використання таких речей в освітньому середовищі: навчальні матеріали практичні й чіткі у використанні незалежно від навичок та досвіду учнів, вихованців; лабораторне обладнання та обладнання в майстернях із детально визначеним та інтуїтивно зрозумілими кнопками управління.

Приклади прояву *третього принципу* універсального дизайну:

- створення різноманітних видів піктограм;
- проста та зрозуміла інструкція щодо безпечного користування приладом;
- чіткі та інтуїтивно зрозумілі кнопки управління на виробництві, в готелях, в побутових товарах тощо;

- оптимальна та зручна розкладка продуктів і товарів в супермаркетах;
- цінники й етикетки, які окрім назви та ціни (великими літерами), також містять детальне зображення товару.

4. *«Доступно викладена інформація»* – універсальний дизайн має насамперед сприяти ефективному донесенню до користувача необхідної інформації, незалежно від його можливостей сприйняття або зовнішніх умов.

Сприйняття інформації, попри сенсорні можливості користувачі відбувається за урахуванням різного впливу шкільного середовища на «сенсорний досвід» дитини; використанням кольору, світла, звуків, текстури; легким доступом до інформаційно-комунікативних технологій.

Приклади прояву *четвертого принципу* універсального дизайну:

- забезпечення контрастними кольорами стін та підлоги в приміщенні;
- створення рухомого рядка на екрані телевізора;
- назви вулиць, подані великим шрифтом;
- інформація про зупинки, що регулярно дублюються – усно і на табло у транспорті;
- інформація на веб-сайтах, викладена у доступних форматах (текстовий, відео, аудіо формат);
- доступна для сприйняття інформація на інформаційних табло, в оголошеннях, на рекламних щитах.

5. *«Терпимість до помилок»*. Універсальний дизайн повинен звести до мінімуму небезпеку для життя, можливість виникнення ризиків та негативних наслідків у разі випадкових чи непередбачуваних дій учасників освітнього процесу.

Приклади прояву терпимості до помилок в освітньому середовищі і: учні, вихованці повинні мати вдосталь часу, щоб надати відповідь на питання;

використання навчального програмного забезпечення, яке має вказівки чи застереження, коли учень, вихованець робить неправильний вибір.

Приклади прояву *п'ятого принципу* універсального дизайну:

- забезпечення підсвічування сходів в місцях громадського користування (кінотеатрах);
- тротуарна плитка зі спеціальною тактильною поверхнею на перехресті;
- тактильна лінія яскравого жовтого кольору, щоб людина не оступилася в метро;
- неслизька підлога, що мінімізує ризик посковзнутися і впасти;
- кольорове маркування на дверях (на скляних дверях), багато людей не помічають скляні двері, а також використання дверей контрастного кольору у порівнянні з стінами допомагає зорієнтуватися та ін.

б. *«Малі фізичні зусилля»* – універсальний дизайн в освітньому середовищі ставить собі за мету сприяти ефективному та зручному використанню послуги чи виробу з мінімальним рівнем виснаженості. Він повинен бути розрахований на незначні фізичні зусилля, яких має докласти здобувач освіти.

Низький рівень фізичних зусиль в навчальному середовищі проявляються такими чинниками: двері, які можна легко відкривати учням, вихованцям з різними функціональними порушеннями; застосування ергономічних вимог, деталей (наприклад, дверні ручки, меблі).

Приклади прояву *шостого принципу* універсального дизайну:

- двері, що легко відчиняються;
- вмикач на висоті, зручній для кожного, у тому числі для дитини;
- горизонтальні рухомі доріжки в аеропортах;
- стільці чи спеціальні лавки в зонах очікування в метро чи автобусних зупинках, у парках, біля магазинів, аптек тощо, *рисунок 7*;

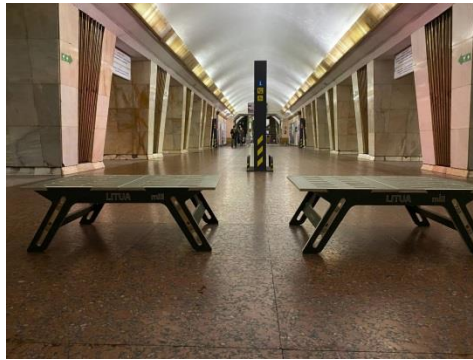

Рисунок 7. Приклад шостого принципу універсального дизайну.

- особлива форма кришки пляшки, яка робить відкривання більш зручним.

7. «Наявність необхідного розміру, місця простору». Універсальний дизайн в освітньому середовищі повинен враховувати наявність необхідного розміру й простору при підході, під'їзді та різноманітних маніпуляціях, з огляду на антропометричні характеристики, стан та мобільність здобувача освіти.

Приклади прояву *сьомого* принципу універсального дизайну:

- доступні навчальні місця для учнів, вихованців, у тому числі з прилеглим простором для асистентів вчителів;
- меблі, фурнітура та обладнання, що підтримують широкий спектр навчання та навчальних методик;
- можливість регулювання середовища (наприклад, освітлення) для різноманітних потреб учнів під час навчання у школах.

Забезпечення дотримання принципів універсального дизайну в навчальному середовищі орієнтоване на наступне:

- чітка демонстрація розуміння того, що кожна людина навчається «по-своєму» і цінність здобувача освіти не залежить від його здібностей і досягнень;
- сприяння розвитку сильних сторін і талантів кожної особистості;
- усунення бар'єрів у системі освіти та системі підтримки;

- цінування людського різноманіття та розуміння, що людські відмінності та цінності надзвичайно збагачують суспільство;
- визнання того, що діяльність ґрунтується на правах людини та принципах рівності;
- орієнтація на надання підтримки під час навчання тим вихованцям, учням й студентам, які мають особливі освітні потреби;
- підготовка учасників освітнього процесу до життя в інклюзивному суспільстві, якому зазвичай притаманна толерантність та взаємоповага;
- усунення дискримінаційного ставлення суспільства до осіб з обмеженими функціональними можливостями;
- усвідомлення того, що політика в сфері освіти осіб з обмеженими функціональними можливостями повинна розроблятися на засадах партнерства та толерантного ставлення до кожного.

Таким чином, дослідження дизайн-проєкту як наукової проблеми дало нам можливість виокремити основні принципи дизайну взагалі і, зокрема, універсального дизайну в сучасному освітньому просторі.

Висновки до першого розділу

За результатами теоретичного аналізу та опрацювання наукових джерел, вітчизняних та закордонних авторів за проблемою магістерського дослідження нами з'ясовано, що дизайн є галуззю людської діяльності, яка останнім часом стрімко розвивається і охоплює практично всі сфери життєвої та професійної реалізації людини.

Дослідження змісту та структури дизайну як конструкту соціальної сфери дозволило нам виокремити сучасні види дизайну та охарактеризувати змістову сутність дизайнерської діяльності в сучасних соціокультурних умовах.

Реалізуючи завдання магістерського дослідження, нами визначено освітній дизайн у контексті сучасних реалій, проаналізовано теоретичні та практичні аспекти дизайну в освіті, зокрема, становлення та розвиток соціальної інклюзії у сучасному українському суспільстві.

Звернення до наукових доробків, вітчизняних та закордонних дослідників уможливило визначення дизайну, дизайнерської діяльності, зокрема, дизайн-проєкту як наукової проблеми.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИЗАЙН-ПРОЄКТУ

2.1 Загальна характеристика дизайн-проекту у наукових публікаціях

Впровадження дизайну в освітню сферу має насамперед на меті забезпечити якісну освіту, доступну для всіх без винятку користувачів. Врахування принципів освітнього дизайну надає можливість забезпечити соціальну згуртованість та надати можливість розбудувувати сучасний освітній простір й здорову конкуренцію на ринку освітніх послуг. Дизайн в освітній сфері також дає змогу сформувати справедливе та безпечне суспільство, мотивоване на досягнення своїх життєвих цілей та забезпечення найважливіших потреб [3, 4].

Освітній дизайн як складова наукових публікацій передбачає, що здобувачі мають відмінності, на які необхідно зважати, щоб не створювати обмежень у всіх сферах життя. Слід зауважити, що зовнішні та внутрішні чинники мають значний вплив на визначення індивідуальності кожного. Навички можуть відрізнятися залежно від виду діяльності людини або умов середовища, у яких ця діяльність виконується. Також здібності кожної людини змінюються в процесі становлення особистості, її реалізації та розвитку. Відтак, освітній дизайн, як концепція, потребує врахування можливостей та потреб кожної особистості [49, 60].

Крім того, освітній дизайн має бути розроблений таким чином, щоб навчальні матеріали могли використовуватися будь-ким, незалежно від віку, особистих здібностей або фізичних обмежень. Слід зазначити, що з впровадженням будь-яких технологічних інновацій зростатимуть ризики для людей, які не встигають адаптуватися або ж доступ до всіх освітніх та навчальних матеріалів обмежений. Щоб підтримувати людей з різними навичками, потребами та захопленнями, методики мають бути розроблені таким чином, щоб учасники освітнього процесу були у центрі їхньої уваги.

Соціальне середовище, засноване на принципах освітнього дизайну, сприяє рівності та робить навчальний процес комфортнішим та доступнішим.

Важливо підкреслити, що в умовах позитивного розвитку світового та українського ринку дизайнерських послуг впродовж останніх років, стрімко зростає вплив освітнього дизайну як інтернаціонального явища в Україні. З метою забезпечити прогресивність дизайну в навчальному середовищі у сучасних закладах вищої освіти було створено електронне середовище, яке охоплює всіх учасників процесу – від ректора до випускника закладу, і всі етапи – від вступу абітурієнтів до якісного удосконалення освітніх програм, які забезпечують професійну підготовку майбутніх фахівців, зокрема, й дизайнерів. Запровадження цифрових технологій впливає не лише на інновації в розвитку навчального процесу закладу освіти, а й на модернізацію освітньої діяльності, необхідної в умовах глобалізації сучасного наукового світу [53, с. 55].

Серед основних проблем у сфері дизайну в освіті та наукових публікаціях було виокремлено такі:

- слабка технічна база формальної освіти, використання застарілих технологій, мала кількість спеціалізацій;
- чималий обсяг навчальних годин обіймають мистецькі дисципліни в академічному поданні без врахування динаміки дизайн-змін;
- значна інструменталізація навчальних матеріалів освіти через зацікавленість у швидкому комерційному результаті і як небажаний наслідок – фрагментарність отриманих знань [24, с. 22].

Тривалий час освітній дизайн орієнтувався на створення фізичних об'єктів, спираючись на багаті традиції ремесла. Сьогодні функції дизайну розширились, він перейшов у сферу вирішення у різних формах суспільних проблем з найрізноманітнішими контекстами. У багатьох країнах діють професійні об'єднання, створені для висвітлення проблем дизайну в освіті та наукових публікаціях, проводяться відповідні заходи (конгреси, конференції,

форуми, семінари), на яких обговорюються найактуальніші проблеми. Деякі заходи перетворюються на міжнародні платформи для вирішення проблем дизайну в освіті, які подібні в різних країнах, але кожна з них вирішує їх, виходячи зі своїх обставин, умов і можливостей.

Спираючись на таку важливість формування дизайнерської компетентності населення, у сучасному суспільстві утворилася потреба створити модель майбутнього розвитку освітнього дизайну, яка була б гнучкою й дозволяла б різним установам застосовувати її для своїх потреб. Для створення ефективної моделі потрібно постійно відстежувати найкращі практики в існуючій освіті та знайомити з ними широкий загал зацікавлених фахівців, педагогів та професіоналів. Найефективнішими платформами для обміну інноваційним досвідом є міжнародні заходи, зокрема конференції [7, с. 220].

Однак, зважаючи на низку особливостей розвитку освітнього дизайну, варто враховувати специфіку окремих компонентів освітньої програми та здійснювати добір доцільних програмних засобів вузької фахової спрямованості

Перспективи розвитку сучасної освітнього дизайну вбачаємо у розширенні та поглибленні співпраці вітчизняних закладів вищої освіти з міжнародними організаціями, які орієнтовані не лише на сьогоденні потреби, але й на майбутні запити ринку. Реалізація визначених у дослідженні заходів може створити ефективне підґрунтя для усунення виокремлених недоліків і сприятиме перспективному розвитку конкурентоспроможної дизайну в навчальному середовищі в Україні

Підсумовуючи, можна впевнено стверджувати, що сьогодні освітній дизайн впевнено завойовує передові позиції в суспільстві, яке прагне мати успішних громадян, здатних самостійно вирішувати складні проблеми та удосконалювати оточуючий світ.

2.2. Види дизайн-проектів

За результатами теоретичного аналізу, у процесі виконання поставлених завдань, аналізуючи вітчизняні та закордонні наукові публікації за проблемою магістерського дослідження нами виокремлено різноманітні види дизайну. Варто взяти до уваги те, що в умовах сучасних реалій дизайн як конструкт соціальної сфери, дизайнерська діяльність, дизайн-проекти є достатньо актуалізованими та затребуваними практично в усіх сферах життєвої та професійної самореалізації кожної людини. Пропонуємо перелік найпопулярніших видів дизайну у сучасному соціумі:

- *Промисловий дизайн* (це процес проектування промислових об'єктів, спрямований на розробку виробів з високими споживчими якостями. Ця діяльність охоплює проектування найрізноманітніших предметів та їхніх комплексів для подальшого виготовлення промисловим способом).
- *Графічний дизайн* (це проектування знаків, логотипів, символів, що включає в себе послуги дизайнерів, які розроблюють поліграфічну продукцію).
- *Веб-дизайн* (це проектування оригінальної структури сайту, із застосуванням технічних та кольорових рішень, які можуть забезпечити зручність використання і естетичне сприйняття сайту).
- *Інформаційний дизайн або ж медіа дизайн* (це особливий вид художньо-технічного оформлення та відображення інформації, з урахуванням психологічних моментів сприйняття даних, функціональних особливостей відображення інформації).
- *Арт дизайн* (найбільш витончений вияв розвитку сучасного дизайну. Для нього притаманні екстраординарні рішення, у яких головну роль відіграє художня складова, заснована на несподіваних за кольором і світлом композицій), *рисунок 8*.

Рисунок 8. Види дизайну

Відтак, можна впевнено стверджувати, що дизайн є невід'ємною складовою процесу проєктування, методом компоновання предметних елементів для отримання позитивних техніко-естетичних властивостей об'єкта, що проєктується [49, 51].

Незаперечним є те, що в умовах сучасного розвитку спільнот, економіки, соціальної сфери, культури, різних видів мистецтв, медіа-індустрії, науки дизайн трактується як галузь людської діяльності, як конструкт соціальної сфери, як наукова проблема і як важливий сегмент сучасного практичного буття кожної людини.

Часткове проведене емпіричне дослідження за темою магістерської роботи на факультеті психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка дає нам підстави стверджувати, що надзвичайно важливими дизайн, зокрема, дизайн-проєкти наразі є для розвитку інклюзивного простору, середовища, освітнього процесу.

Важливо зазначити, що у сучасному світі провідною стратегією політики багатьох демократичних країн можна вважати науково обґрунтоване

та доведене численними дослідженнями твердження, що «економічно доцільним є здійснення інвестиції в людський капітал скрізь, де це можливо, замість прямого інвестування в соціальне обслуговування». Відповідно до цієї стратегії залучення осіб з інвалідністю в суспільство розглядається як стратегічний та надзвичайно важливий напрям соціального інвестування у майбутній розвиток суспільства, *рисунок 9*.

Рисунок 9. Залучення осіб з інвалідністю до освітнього процесу.

Варто згадати, що соціальна інклюзія також знаходить своє відображення у сфері освітньої політики, оскільки освітня система є віддзеркаленням стану суспільства й водночас визначним засобом його перебудови.

Отже, соціальна інклюзія в освітній сфері – це система різноманітних освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу [47,60].

Мета освітньої інклюзії полягає у тому, щоб ліквідувати соціальну ізоляцію, яка є наслідком негативного ставлення до відмінностей між особистостями. Найважливішим переконанням для освітньої інклюзії є

твердження, що освіта вважається одним із основоположних прав людини й основою для побудови більш справедливого суспільства.

Запровадження інклюзії у сфері освіти передбачає розроблення й застосування широкого спектру навчальних стратегій для більш гнучкого реагування на розмаїття потреб учнів. Основою концепції інклюзивної освіти є принципи, що всі діти й підлітки, незважаючи на різне культурне й соціальне походження та різні рівні навчальних можливостей, повинні мати однакові можливості в навчанні в усіх типах закладів освіти [29, с. 105].

До *основних принципів* інклюзивної освіти можна віднести:

- Навчальні заклади повинні визнавати й брати до уваги різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання.
- Усі діти мають навчатися разом у тих випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі, протиріччя чи відмінності, що існують між ними.
- Забезпечення якісної освіти для всіх учасників навчального процесу шляхом розробки відповідних навчальних планів, прийняття організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання різноманітних ресурсів, які здатні покращити процес здобування освіти.
- Діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання. Це, безперечно, є найбільш ефективним засобом, який гарантує солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їх однолітками.

Спираючись на принципи соціальної інклюзії в освітній сфері, можна зазначити, що ідеологія інклюзивної освіти спрямована на надання кожній дитині, всім відособленим і вразливим групам (жінки й дівчата, національні меншини, корінні народи, діти з особливими потребами, діти з інвалідністю) можливостей для результативного та приємного навчання.

У сучасних соціокультурних умовах, беручи до уваги соціалізаційні виклики, важливим є постійне та дієве визначення і відповідне використання у соціально-педагогічній практиці *основних ресурсів для запровадження інклюзивної освіти* [41, с. 68].

Успіх у розвитку інклюзивної освіти як ключової складової на шляху до створення інклюзивних суспільств залежить у першу чергу від згоди всіх відповідних сторін щодо єдиної перспективи, яка має супроводжуватися прийняттям низки конкретних заходів з метою втілити цю перспективу в реальне життя.

Перешкоди на шляху до інклюзивної освіти можна звести до мінімуму за допомогою активної співпраці між учасниками освітнього процесу, а також іншими зацікавленими сторонами, здійснюючи активне залучення членів місцевих спільнот – у тому числі політичних і релігійних діячів, співробітників місцевих органів управління освіти і працівників засобів інформації.

Відтак, до *основних ресурсів* запровадження інклюзивної освіти можна віднести:

- необхідність досягнення компромісу щодо концепції інклюзивної якісної освіти з усіма учасниками освітнього процесу;
- здійснення реформування законодавства на підтримку інклюзивної освіти відповідно до правових норм міжнародних конвенцій, декларацій і рекомендацій;
- розроблення механізмів виявлення дітей, які не охоплені шкільною освітою, та контроль за наданням їм допомоги для повернення в школу й отримання якісної освіти;
- проведення на місцях ситуаційного аналізу, який повинен виявити масштаби проблеми, наявні ресурси й можливості їх використання на підтримку розвитку інклюзивної освіти;

- надання допомоги вчителям, щоб вони краще усвідомлювали свою роль у системі впровадження інклюзивної освіти, яка відкриває для них нові можливості, а не створює ще одну нездоланну проблему.

Звернення до нормативно-правової бази в українському суспільстві, аналіз останніх публікацій щодо розбудови соціальної інклюзії в освітній сфері в Україні надало нам можливість визначити *найважливіші цінності означеного процесу* [37, 64].

Слід зазначити, що інклюзивні цінності — це соціально схвалювані уявлення та підходи в освітній сфері. *До основних цінностей інклюзивної освіти* можна віднести:

- Визнання права усіх дітей здобувати освіту.
- Проведення роботи зі всіма школярами, незалежно від їх віку, національності, мови, етнічного чи соціального походження, віросповідання.
- Вдосконалення освітніх структур та систем для забезпечення потреб усіх дітей.
- Інклюзивна освіта є динамічним процесом, який постійно розвивається.

Варто зазначити, що інклюзивна освіта є універсальним підходом, який допомагає адаптувати освітню програму та навчальне середовище до потреб учнів, які відрізняються своїми навчальними можливостями.

Розвиток будь-якого процесу у різноманітних сферах життєдіяльності людини зазвичай орієнтується на певні стратегії. У ході реалізації поставлених завдань нам вдалося виявити ряд *стратегій, спрямованих на підтримку інклюзивної освіти* [36, с. 20].

Запровадження інклюзивної освіти не завжди знаходить розуміння й підтримку у суспільстві. З цієї причини для її розвитку потрібно залучати не лише фахівців у галузі освіти, а й організації громадянського суспільства, родини й громади, професійні асоціації, спеціалістів із підготовки викладачів і надання послуг. На початковому етапі необхідно залучити зусилля

громадськості на підтримку інклюзії й розпочати процес досягнення компромісу.

У зв'язку з цим виокремлюють *такі основні стратегії розвитку інклюзивної освіти*:

- Потреба залучити до процесу ухвалення рішень і заохочувати до проведення своїх власних рекламно-пропагандистських заходів професійні організації, які хоча й дотримуються різних поглядів, однак все ж відіграють важливу роль у процесі досягнення необхідного компромісу.
- Необхідність створити групи з надання медичних і соціальних послуг та адміністративні групи, які відіграють визначальну роль у розбудові інклюзивної освіти. Розмаїття поглядів також сприятиме проведенню ділових дебатів.
- Слід зазначити, що важливе значення для розвіювання міфу про винятковість спеціальної освіти, яка часто асоціюється з освітою осіб з особливими потребами, може мати діалог між спеціалізованими організаціями й звичайними школами.
- Органи освіти й постачальники послуг на місцевому рівні, ймовірно, є ключовими гравцями. У деяких випадках ініціативи щодо інклюзії в освіті починаються саме на цьому рівні.
- До головних осіб, які формують громадську думку про інклюзивну освіту, належать викладачі, наукові працівники і керівники громадських організацій. Зусилля громадськості можна залучити шляхом налагодження партнерських відносин і створення мереж з іншими установами.
- Запровадження інклюзивних принципів і методів у процес професійної підготовки не приведе до швидких змін, але створить ключову групу фахівців, орієнтованих на розвиток інклюзивної освіти. Фахівці з підготовки викладачів надзвичайно важливі для успішного розвитку інклюзивної освіти.

- Важливу роль у формуванні громадської думки про інклюзивну освіту можуть відігравати наукові співробітники й аспіранти, які мають значний авторитет серед населення.

Групам проведення інформаційної кампанії потрібно надати усю необхідну підтримку шляхом виділення бюджетних асигнувань та необхідних повноважень від органів виконавчої влади для здійснення низки завдань (зокрема таких, як проведення наукових досліджень, організація конференцій, семінарів, пошуку резервів для впровадження і розвитку інклюзивної освіти [36, с. 21]).

Звернемося до осмислення та подальшого використання у сучасній соціально-педагогічній практиці *принципів інклюзивної освіти для створення інклюзивної школи («школи для всіх»)*.

Інклюзія як засіб розвитку максимально доступної освіти для всіх вимагає значної модернізації шкільної культури, її правил і внутрішніх норм. Водночас це вдосконалення школи стосується не лише учнів, а й їх вчителів. Соціальна інклюзія в освітній сфері безпосередньо стосується всіх учнів, а не тільки тих, хто має інвалідність або особливі потреби. У такій школі відмінність між школярами розглядається не як проблема, що вимагає вирішення, а як вагомий ресурс, який потрібно використовувати в освітньому процесі, *рисунок 10*.

Рисунок 10. Загальний заклад середньої освіти як ресурс інклюзивного простору.

Для перетворення звичайної школи на сучасну інклюзивну школу варто скористатися наведеними *рекомендаціями*, що сформувалися під час практичної діяльності:

- По-перше, необхідно оцінити фізичну доступність будівель. Для цього слід провести детальне обстеження приміщень школи та прилеглих до неї територій. Варто також скласти список робіт, які необхідно здійснити для забезпечення фізичної доступності будівлі. Якщо Ви не знаєте, чи врахували все, що потрібно зробити, щоб забезпечити повну фізичну доступність усіх приміщень і територій школи, варто звернутися за порадою до професіоналів або людей з інвалідністю.

- Наступний крок полягає в оцінюванні доступності освітнього середовища. Для цього потрібно провести аналіз інформації, програмного і технічного забезпечення, навчальних матеріалів, що використовуються в освітньому процесі й потенційно здатні викликати труднощі в окремих дітей.

- Для ефективного впровадження соціальної інклюзії в освітню сферу також потрібно створити позитивний образ людей з інвалідністю. Варто наводити школярам позитивні приклади дітей та дорослих з інвалідністю. Також необхідно регулярно проводити тренінги, запрошуючи на них людей з особливими потребами.

- Щоб зробити навчальний процес цікавим та ефективним, необхідно час від часу вносити різноманітність до освітніх програм. Плануючи навчальну діяльність, рекомендовано використовувати нові техніки та стратегії. Можна, наприклад, кооперувати з іншими школами чи громадськими організаціями для обміну ідеями та методичними матеріалами.

- Варто також провести оцінювання школи на предмет її соціальної інклюзії. Необхідно переконатися, що оцінювання кожного учня проводиться відповідно до його попередніх досягнень і що процеси оцінювання доброзичливі стосовно всіх учнів і не заважають успішному розвитку інклюзії.

- Щоб усі учасники навчального процесу почувалися затишно в інклюзивній школі, рекомендується сприяти розвитку атмосфери, що вітає різноманітність. Варто надавати особливу підтримку дітям з інвалідністю та дозволяти їм вільно висловлювати власну точку зору, щоб усі школярі могли почуватися собою й не зазнавати навіть найменших утисків.
- На останок, не слід забувати приймати допомогу ззовні. Потрібно звертатися за порадами до спеціальних педагогів, фізіотерапевтів та інших медичних працівників, щоб сприяти ефективному розвитку інклюзивної освіти в школах. Зазвичай такі фахівці виступають у ролі консультантів, і потрібно систематично проводити тренінги з метою реалізувати їхні рекомендації та усунути перешкоди на шляху взаємодії, *рисунок 11, 12.*

Рисунок 11. Освітній процес в інклюзивному класі.

Рисунок 12. Зміст та структура інклюзивного навчання

У процесі теоретичного аналізу нам вдалося виявити переваги інклюзивної освіти, *таблиця 2.*

Переваги інклюзивної освіти:		
Для дітей з особливими освітніми проблемами:	Для усіх інших дітей:	Для педагогів та фахівців:
<ul style="list-style-type: none"> • Завдяки постійному спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, соціальний та емоційний розвиток дітей з особливими потребами; • Оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально. • Навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей. • У дітей є можливості для налагодження стосунків з ровесниками. 	<ul style="list-style-type: none"> • Діти навчаються природно сприймати і толерантно ставитися до людей з особливими потребами; • Вони опановують навички командної роботи та взаємодопомоги; • Діти навчаються будувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них. • Вони розвивають вміння бути винахідливим, креативним та співчутливим. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вчителі, які викладають в інклюзивних школах, краще розуміють індивідуальні особливості та потреби учнів. • Вчителі опановують різноманітні педагогічні методики, що дає їм змогу ефективно сприяти розвиткові дітей з урахуванням їхньої індивідуальності. • Спеціалісти починають сприймати дітей більш цілісно, а також опановують навичку дивитися на життєві ситуації очима дітей.

Таблиця 2. Переваги інклюзивної освіти

Висновки до другого розділу

Підсумовуючи, можна стверджувати, що інклюзивна школа – це школа, де поняття «соціальної меншості» перестає існувати, де кожна дитина стає дуже важливим і значущим учасником шкільної спільноти – незалежно від релігії, статі, етнічної належності й стану здоров'я. А дорослі – учителі, батьки, адміністратори, навіть місцеві мешканці, що живуть неподалік від школи, – взаємодіють як рівноправні партнери, і всім їм не байдуже, що відбувається з кожною дитиною в школі. Соціальна інклюзія в освітньому середовищі – це не просто проект «доброї волі». Інклюзивна освіта – це підхід і філософія, яка передбачає, що всі учні отримують більше можливостей і в соціальному плані, і в плані можливості здобуття освіти. Отже, інклюзивна освіта – це ефективний підхід, при якому враховується різноманітність учнів, їх здібності й особисті потреби.

Таким чином, з огляду на матеріал, викладений у другому розділі, параграфі 2.2, щодо видів дизайн-проектів та визначальній ролі дизайн-проектів у створенні інклюзивного освітнього простору у закладах освіти, можна впевнено стверджувати, що впровадження процесу інклюзії як керівного принципу вимагає здійснення суттєвих змін і перетворень у системі освіти, а також у суспільстві.

РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТУВАННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

3.1. Дизайн-проект як пріоритетний вектор розвитку інклюзивного освітнього простору

Під визначенням терміну «проект» маємо на увазі сукупність дій, обмежених у часі й спрямованих насамперед на вирішення проблеми чи досягнення конкретної мети. Інакше кажучи, проектом називають діяльність, яка орієнтується на створення певного продукту чи послуги протягом визначеного терміну та за певних фінансових обмежень [34, 43]. *До основних ознак проекту відносять:*

- Обмежений час виконання, існує точка початку його створення та закінчення.
- Для реалізації проекту необхідні ресурси, які в більшості випадках є обмеженими.
- Проект є тимчасовим явищем, він не повторюється після завершення.
- Результат проекту складно передбачити, це зазвичай унікальна та неповторна робота.

Слід зазначити, що проект завжди націлений на отримання конкретного результату, на досягнення поставлених цілей, на певну предметну область. Реалізація проекту здійснюється керівництвом проекту, зокрема менеджером проекту й командою проекту, яка працює з керівництвом, іншими учасниками проекту, які відповідають за виконання специфічних видів діяльності. Під час роботи над проектом також можуть брати участь представники лінійних і функціональних підрозділів компаній, відповідальних за виконання покладених на них завдань, видів діяльності, функцій, включаючи планування,

керівництво, контроль, організацію, адміністрування й інші загальносистемні функції [45, с. 20].

У зв'язку з наявністю багатьох різновидів проєктів виникає необхідність у певній систематизації шляхом визначення класифікаційних ознак, *рисунок 13*.

Рисунок 13 . Класифікація проєктів.

Таким чином, класифікація проєктів відбувається:

1. *За домінуючою діяльністю:*

- *У першу чергу слід згадати дослідницькі проєкти.* Під час створення цього різновиду проєкту необхідно структурувати його за логікою наукового дослідження, аргументувати його актуальність та значущість, чітко визначити об'єкт та предмет дослідження, вказати цілі та завдання роботи над проєктом, сформулювати гіпотезу дослідження, визначити методи дослідження та джерела інформації, скласти план розв'язання проблеми, засвоїти чи визначити нове знання дослідним шляхом. У кінцевому етапі

створення дослідницького проєкту варто зазначити отримані результати роботи та проаналізувати їх ефективність.

- Класифікуючи проєкти за домінуючою діяльністю, слід також виокремити *інформаційні проєкти*. Слід зазначити, що вони спрямовані на збирання необхідної інформації про конкретний об'єкт, на ознайомлення учасників проєкту з цією інформацією, її аналіз та узагальнення отриманих результатів. Цей вид проєкту потребує чітко продуманої структури та плану реалізації. Структуру інформаційного проєкту можна виокремити таким чином: мета створення проєкту, його актуальність, методи отримання необхідної інформації (засоби масової інформації, літературні джерела, бази даних, мережа Інтернет). Важливо згадати, що у більшості випадків інформаційні проєкти є складовою якогось іншого проєкту.

- *Практико-орієнтовані проєкти*. Особливістю цього проєкту є чітко окреслений практичний результат, якого досягають його виконавці. Цей вид проєкту потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них. Особливо важливою є організація координаційної роботи у вигляді поетапних обговорень та презентації отриманих результатів і можливих засобів їх упровадження у практику.

- *Проєкти, орієнтовані на творчу діяльність*. Структура та процес реалізації запланованих робіт у такому проєкті підпорядковується кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проєкту. Вони заздалегідь домовляються про заплановані результати і форму їх представлення - звіт, реферат, відеофільм тощо.

2. За сферою виконання:

- *Предметні проєкти* (виконуються в рамках однієї галузі чи середовища). Такий тип проєкту має вузьку спеціалізацію і орієнтований на конкретну сферу застосування).

- *Інтегровані проєкти* (під час виконання цього типу проєкту зазвичай використовуються знання та інформація з різних галузей).

3. *За змістом проекти поділяються на* : інтелектуальні, матеріальні, екологічні, сервісні та комплексні.

4. *За кількістю учасників*: індивідуальні, групові і колективні (у ході виконання групових і колективних проектів розподіляються обов'язки між учасниками процесу та визначається відповідальність кожного за виконання проекту в цілому), *додаток 3* [48, 58].

Підсумовуючи, можна впевнено стверджувати, що велике різноманіття типів проектів зумовлене широким застосуванням їх у сучасному житті, *таблиця 3*.

<i>Класифікація проектів</i>	
Класифікаційні ознаки:	Види проектів:
За домінуючою діяльністю:	<ul style="list-style-type: none"> • Дослідницькі; • Інформаційні; • Практико-орієнтовані; • Творчі.
За сферою виконання:	<ul style="list-style-type: none"> • Предметні; • Інтегровані.
За змістом:	<ul style="list-style-type: none"> • Інтелектуальні; • Матеріальні; • Екологічні; • Сервісні; • Комплексні.
За кількістю учасників:	<ul style="list-style-type: none"> • Індивідуальні; • Групові; • Колективні.

Таблиця 3. Класифікація проектів.

Залежно від того, у якому місці виконуються проекти, їх поділяють на внутрішні та зовнішні. Слід зазначити, що *внутрішні проекти* виконуються

безпосередньо в конкретній організації, тут замовники і виконавці є членами цієї установи, і вся робота, що стосується до результату та процесу виконання проєкту, ведеться власними силами організації за рахунок її власних ресурсів та даних. Найчастіше внутрішні проєкти використовуються у тих випадках, якщо майбутня робота відповідає основному виду діяльності конкретної установи. Наприклад, якщо в організації розроблюється проєкт з виробництва нового програмного забезпечення, швидше за все, в цій установі є достатня кількість відповідних фахівців-розробників і вони володіють необхідними навичками та знаннями для створення продукту даного типу. Цікавим є той факт, що внутрішні проєкти забезпечують більшу гнучкість і оперативність у прийнятті рішень, легше дають непередбачуваним обставинам, що виникають у процесі реалізації проєкту. У сучасному суспільстві важко знайти організацію, у якій не здійснювалися б внутрішні проєкти - так широка їхня номенклатура: це проєкти, наприклад, щодо поліпшення якості, з розвитку нових схем логістики, з проведення рекламних компаній і презентацій, щодо зміни організаційної структури або системи оплати праці персоналу або виведенню продукції на новий ринок [30, с. 190].

Найважливіша перевага внутрішніх проєктів - це відсутність зовнішнього контролю: якщо договором не передбачено будь-які штрафи, установа в ході виконання проєкту може постійно змінювати рішення щодо термінів, використовуваних ресурсів, технологій, які залучаються для виконання проєкту. Інша проблема полягає в тому, що співробітники, які володіють певними знаннями і навичками, отриманими в ході виконання попередніх проєктів не схильні змінювати методи роботи на більш ефективні, впроваджувати нові технології, оскільки це збільшує виклики проєкту. У цьому випадку персонал не розуміє необхідності зміни існуючих методів роботи. Окрім цього, нерідко пропозиції щодо змін сприймаються як критика на адресу співробітників і зустрічають з їхнього боку опір по впровадженню.

Все це може призводити до виникнення масштабних конфліктів і, відповідно, зниження продуктивності праці під час спільної роботи над проектом [26, 27].

Багато менеджерів в різноманітних організаціях мають справу із внутрішніми проектами, їх планують й успішно реалізують, навіть не володіючи спеціальними знаннями в області управління проектами. Внаслідок відносної простоти і ясності щодо цілей і шляхів їх досягнення для управління більшістю внутрішніх проектів досить здорового глузду і досвіду управлінської роботи. Однак, слід зауважити, що в організаціях нерідко виникає потреба в реалізації складних проектів, що потребують спеціальних знань і навичок. Найчастіше такі проекти пов'язані зі стратегією розвитку організації, є її найважливішою частиною, тому знаходяться під уважним керівництвом установи та її власників.

Зовнішні проекти у свою чергу передбачають виконання робіт, що надійшли від зовнішніх замовників або роботу за межами організації. Особливе значення тут відводиться юридичному оформленню відносин із замовниками та партнерами (підрядчиками, постачальниками, консультантами та інших). Партнери тут розробляють умови виконання робіт на основі юридично надійного договору, виконання умов якого обов'язково. Проекти, що виконуються сторонніми організаціями, приховують істотний фінансовий ризик для організації-замовника проекту. Через те, що зовнішні проекти у більшості випадках виконуються і контролюються зовнішніми фахівцями, їм доводиться орієнтуватися також і на свої власні потреби, а це може призвести до конфлікту між інтересами. Успішне виконання зовнішніх проектів забезпечується завдяки наявності системи ефективного контролю з боку організації-замовника. Системність тут досягається шляхом впровадження різних рівнів контролю: від контролю задуму проекту до реалізації окремих робіт, від попереднього контролю до заключного. Контроль необхідний, передусім, для ефективного управління ризиками проекту. Для цього необхідно розділити роботи проекту, які передаються зовнішньої

організації, на три категорії: низького, середнього та високого рівня ризику. Роботи з низьким рівнем ризику, вимагають мінімального контролю, тобто зовнішньої організації надається максимальна свобода у виконанні цих робіт з точки зору використовуваних матеріалів, технологій, працівників. У більшості випадків навіть у ризикових, високотехнологічних проєктах таких робіт істотно більше половини. Отже, такий підхід дозволить звільнити час і ресурси для контролю дійсно ключових частин конкретного проєкту [27, с. 120].

Залежно від складу, структури проєкту та його предметної області виокремлюють різні *класи проєктів*. Серед них можна виділити три основні класи:

- *Монопроєкт* (це окремий, не пов'язаний з іншими проєкт, який може бути різного типу, виду, а також масштабу).
- *Мультипроєкт* (під цим поняттям маємо на увазі комплексний проєкт, що складається з ряду монопроєктів і вимагає застосування деяких особливих прийомів проєктного управління, насамперед, пов'язаних зі «наскрізним» плануванням і контролем виконання ряду взаємопов'язаних проєктів).
- *Мегапроєкт* (цей клас проєкту є комплексною програмою, що складається з кількох монопроєктів та мультипроєктів).

Як було зазначено раніше, під поняттям проєкту у більш широкому сенсі розуміється обґрунтована, спланована та усвідомлена діяльність, спрямована на реалізацію поставленої мети. У вузькому розумінні – створення проєкту розглядається, як ефективна діяльність, що має чітко окреслену мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення встановленого результату, *рисунок 14*.

Рисунок 14. Структура проєкту.

Успіх виконання будь-якого проєкту залежить від алгоритму роботи,
рисунок 15.

Рисунок 15. Алгоритм реалізації проєкту.

Діяльність учасників під час розробки проєкту можна поділити на п'ять найважливіших етапів:

1 етап:

- визначення теми й мети проєкту;
- формулювання проблеми, яку необхідно вирішити під час реалізації конкретного проєкту;
- висунення гіпотези щодо їх розв'язання та способів вирішення поставленої проблеми.

2 етап:

- визначення джерел інформації, які потрібно використати під час роботи над проектом;
- опис бажаних кінцевих результатів та способів, яким чином їх можна ефективно досягти;
- розподіл завдань між працівниками та учасниками розробки проекту.

3 етап:

- зібрання необхідної інформації для реалізації проекту;
- аналіз зібраної інформації;
- розроблення висновків та пропозицій майбутнього удосконалення проекту.

4 етап:

- оформлення отриманого результату з проекту;
- демонстрація (презентація) результату;
- оцінка й підбиття підсумків.

5 етап:

- рефлексія (самоаналіз й самоцінювання діяльності та її результатів), *рисунок 16.*

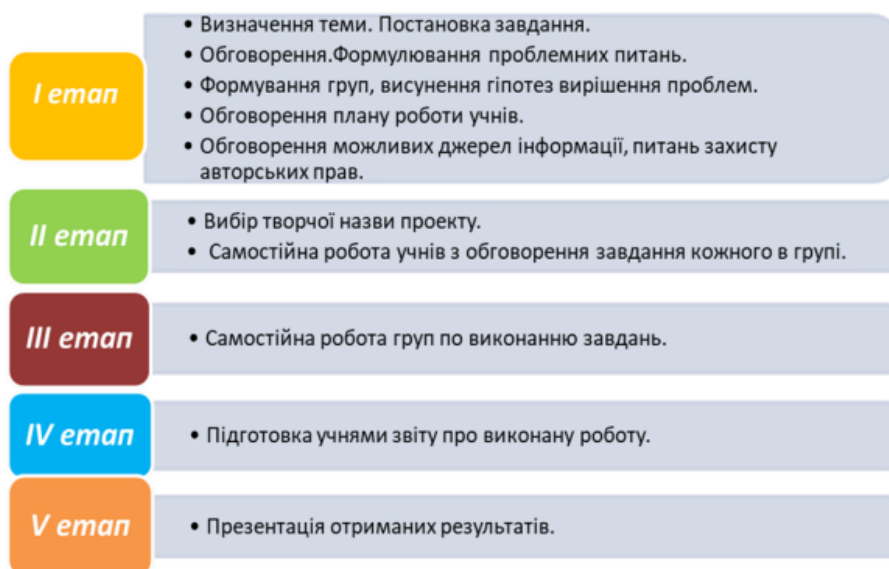

Рисунок 16. Етапи реалізації проекту.

До етапів роботи над проектом доцільно віднести наступне:

1. *Підготовчий етап:*
 - Створення команди з працівників, які займатимуться розробкою проекту;
 - Визначення теми та основної мети даного проекту;
 - Обговорення проблеми з метою досягнення компромісу з усіма робітниками;
 - Висунення гіпотези, яким чином можна ефективно виконати проект;
 - Розподіл завдань між працівниками.
2. *Планування:*
 - Визначення головного завдання проекту та термінів його завершення;
 - Визначення джерел, які можна використати під час роботи над проектом;
 - Визначення методів аналізів інформації;
 - Установлення критеріїв оцінювання результату проекту.
3. *Реалізація проекту:*
 - Проведення дослідження, спостереження, робота з інформаційними ресурсами, анкетування, використання експериментальних методик;
 - Проведення аналізу зібраної інформації, підбиття підсумків, формулювання висновків;
 - Письмове оформлення результатів роботи над проектом залежно від обраної форми представлення;
 - Детальна підготовка опису проекту та тексту доповіді до захисту.
4. *Захист створеного проекту:*
 - Докладна презентація отриманих результатів роботи.

5. Оцінювання:

- оцінювання результатів проєктної діяльності за встановленими критеріями.

Слід зазначити, що проєкти є невід’ємною частиною життя будь-якої сучасної організації. Кожна компанія має свою стратегію розвитку та чітко-окреслену мету, на основі яких створюються проєкти. Важливо розуміти, що проєкти значною мірою відрізняються від звичайних повсякденних дій компаній тим, що у кожного проєкту є своя унікальна мета і часові обмеження на її досягнення. У повсякденних діях мета повторюється, дедлайни також. По-друге, проєкт має властивість завершуватися, досягнувши заданої мети. Повсякденні ж дії мають нескінченний характер і їх мета - підтримка нормального руху бізнесу.

Управління проєктами (або проєктний менеджмент) як раз і допомагає швидко і ефективно досягати поставлених цілей. Крім того, в процесі цього формується ціла система комплексів, які можуть бути використані для досягнення загальних цілей компанії, а також розробляється схема розумного розподілу ресурсів [31, 32].

В систему управління проєктами входить ряд послідовних дій:

- визначення і формування вимог до виконання проєкту;
- формування максимально чітких і зрозумілих цілей;
- встановлення і реалізація комунікації між задіяними в проєкті сторонами;
- врегулювання проєктних обмежень: зокрема бюджету, ресурсів, ризиків, дедлайнів, якості;
- налагодження спілкування з командою, обов’язкове врахування їх потреб, побажань, очікувань і корекція існуючих планів відповідно до отриманих матеріалів, *додаток 1*.

Усі ці дії можна поділити на **чотири окремі етапи**: ініціація проєкту, планування, виконання та контроль, завершення. Саме ретельне планування,

організація завдань і проєктних складових, забезпечення необхідними ресурсами і контроль дієвості обраної стратегії — це і є те головне, що входить в управління проєктами з перспективою досягнення поставленої мети, *додаток 4* [19, 20].

1. *Ініціація* (тобто старт проєкту) є певним знайомством з проєктом. На цьому етапі визначається його суть і цілі, формується відповідна до цього команда.

2. *Планування* — найважливіша частина в управлінні проєктом. Слід зазначити, що цей етап повинен зайняти приблизно 50% всього часу в процесі реалізації проєкту. Складність полягає в тому, що під час цього етапу ретельно прописуються всі дії, які повинна здійснити команда для досягнення заданої мети. Для цього проєкт спочатку розділяється на частини і набір дрібних завдань. Створюється певний «графік робіт», в якому прописуються дедлайни для кожної із задач. Також опрацьовується список необхідних ресурсів. При цьому планування включає в себе періодичне коригування, адже в процесі роботи постійно з'являються нові нюанси і підзадачі, стають явними певні «підводні камені» проєкту.

3. *Виконання проєкту і здійснення контролю*. Цей етап слід чергувати з попереднім. В ідеальній системі управління проєктом все виглядає так: поставили завдання, зробили його, проконтролювали, внесли в план необхідні корективи, поставили нову задачу і так далі. На етапі виконання зазвичай в хід йдуть певні інструменти для полегшення перебігу процесів: делегування, тайм-менеджмент, і викреслювання справ.

4. Кінцевим етапом є *завершення проєкту*. На цьому етапі робиться контрольна перевірка виконаної роботи і обов'язково зберігаються вихідні дані, задіяні інструкції і регламенти. Це потрібно для того, щоб навіть нова людина в команді змогла розібратися, що і як робили до неї, *рисунок 17*.

Рисунок 17. Управління проектами.

Управління проектами суттєво допомагає сформувати єдину картину профілю проекту, відслідковувати етапи його виконання на різних рівнях й уважно контролювати дедлайни. Слід зазначити, що проектування як особливий вид діяльності сформувався на початку ХХ століття і пов'язаний насамперед з діяльністю креслярів, необхідністю особливо точного перенесення задуму інженера чи винахідника у вигляді графічного зображення, для передачі його виконавцям на виробництві. Однак поступово, таку діяльність почали пов'язувати з науково-технічними розрахунками на кресленнях та основними параметрами майбутньої технічної системи. Під терміном проектування маємо на увазі комплекс робіт який складається з пошуку, досліджень, розрахунків з метою отримання опису достатнього матеріалу для створення нового об'єкту або виробу, його реконструкції, модернізації, що відповідає заданим вимогам.

У сучасному світі проектування виходить далеко за межі звичайного виробництва, і тісно пов'язана з науковою, мистецькою, політичною та суспільною діяльністю людини. Розробка та впровадження медичних

препаратів, зведення спортивних комплексів, проведення виборчої кампанії, мають низку спільних ознак, що характеризують їх як проекти.

До основних ознак проектування належать:

- спрямованість на досягнення конкретної та чітко-окресленої мети;
- проектування завжди спрямоване на розв'язання певної проблеми;
- проектування також включає в себе взаємопов'язані дії, що призводять до кінцевого результату;
- діяльність тісно пов'язана з плануванням;
- наявність певного бюджету (фінансового, матеріального тощо);
- об'єктивна новизна, унікальність та неповторність.

Важливо згадати, що проектування може здійснюватися в одну, дві або три стадії.

1. *Перша стадія* проектування має назву одностадійне проектування. Під цим поняттям маємо на увазі робочий проект, який використовують для створення простих об'єктів чи об'єктів з використанням проектів масового застосування.

2. *Друга стадія* проектування називається двостадійне проектування. Ця стадія включає в себе ескізний проект та робочу документацію. Двостадійне проектування застосовується у більшості об'єктів для створення складних і масштабних проектів.

3. *Третя стадія* проектування отримала назву «тристадійна». Ця стадія включає ескізний проект, звичайний проект, робочу документацію. Тристадійне проектування застосовується для розробки проектів підвищеної складності.

Слід зазначити, що проектна діяльність - це конструктивна й продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування й реалізації проекту. Проектна діяльність належить до унікальних способів людської практики, пов'язаної із

передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків здійснення задумів. Проектування виступає як творча, інноваційна діяльність, оскільки завжди спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту.

Варто також зауважити, що під терміном «проектна діяльність» маємо на увазі особливий вид інтелектуальної діяльності, характерними рисами якої є самостійний пошук необхідної інформації, її творче перетворення в матеріалізований продукт (виріб, сценарій, плакат, реферат, доповідь, мультимедійну презентацію тощо) [17, с. 19].

До основних принципів проектної діяльності належать:

- Добровільність вибору виду діяльності кожним учасником проектної діяльності.
- Врахування інтересів та психологічних особливостей усіх розробників проекту.
- Ефективність виконання роботи, доведення проекту до логічного завершення.
- Формування основ культури праці, якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів.
- Створення командного духу серед учасників створення конкретного проекту.

Цікаво, що головною характерною складовою проектної діяльності є проблема, а точніше – проблемна ситуація, що є типовою для певної соціальної групи або культурного явища. Проблема виникає у разі невідповідності між реальним життям та уявленнями проектувальника про бажаний стан об'єкта. Таким чином, проект використовується як засіб досягнення поставленої мети шляхом збереження, зміни або відновлення соціальних та культурних явищ.

Важливими ознаками проектної діяльності є, безперечно, спрямованість на розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно контролювати свої знання орієнтуватися в інформаційному просторі, узагальнювати та

інтегрувати знання, що вдалося отримати з різних джерел у процесі теоретичного і практичного навчання. Участь у проєктній діяльності також надає можливість учасникам самовдосконалюватися і відкриває можливості вибору особистої ролі в системі відносин колективу учасників розроблення проєктів.

Слід зазначити, що перевагами проєктної діяльності є набуття розробниками проєкту *таких важливих умінь*:

- Пріоритетно планувати свою роботу.
- Ефективно використовувати багато джерел інформації для успішної розробки проєкту.
- Самостійно обирати та доцільно користуватися зібраною інформацією.
- Аналізувати важливі факти.
- Аргументувати власну точку зору.
- Приймати виважені рішення.
- Налагоджувати відносини в колективі та команді.
- Швидко створювати кінцевий продукт.
- Успішно презентувати розроблений проєкт перед аудиторією.
- Об'єктивно оцінювати себе й ефективність своєї команди.

Проєктна діяльність дозволяє також сформувати й розвивати специфічні *навички проєктування*, а саме навчити:

- проблематизації (розгляду проблемного поля та виділенню найважливіших завдань, формулюванню головної проблеми та задачі, яка впливає з цієї проблеми);
- цілепокладанню та плануванню ефективної діяльності;
- самоаналізу та рефлексії (самоаналізу здійсненої успішності та результативності вирішення поставленої проблеми проєкту);
- презентації своєї діяльності та результатів перед аудиторією;

- швидкому пошуку потрібної інформації, виокремленню та засвоєнню необхідного знання з широкого інформаційного поля;
- практичному застосуванню знань, умінь, навичок у різноманітних ситуаціях;
- вибору, освоєнню та використанню адекватної технології створення продукту проектування;
- проведенню детального та ефективного дослідження.

Отже, можна зазначити, що проєктна діяльність - це успішний спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних ідей і операцій. Проєктна діяльність передбачає інтеграцію та безпосереднє застосування знань та умінь, спрямованих на набуття особистісного досвіду. Вона також створює умови для творчої самореалізації розробників проєкту, сприяє розвитку їх інтелектуальних здібностей, самостійності, відповідальності, умінню планувати, приймати рішення, неупереджено та ефективно оцінювати результати виконаної роботи.

3.2. Організація проєктної роботи

Як було зазначено раніше, в основі кожного проєкту лежить проблема. Основна мета його створення полягає у пошуку шляхів розв'язання конкретної проблеми. З цього твердження випливає висновок, що проєктна робота - це навчання через дію. Основні особливості, за якими характеризується проєктна робота:

- Чітко визначена тривалість виконання проєкту, який, обмежується строком від кількох місяців до одного року.
- Результати проєктної роботи у більшості випадків є швидкими, однак не можуть глобально змінити ситуацію.
- Після завершення одного проєкту одразу ж з'являються нові завдання та нова команда розробників проєкту.

Переваги та недоліки проєктної роботи:

- Обмежена тривалість часу на виконання проєкту допомагає кращому аналізу досягнутих результатів та невдач, швидкому реагуванню та здійсненню необхідних коригувань. Однак за таких надто короткий проміжок часу важко досягти глобальних змін, прослідкувати всі можливі варіанти, віднайти рішення, які потребують не тільки коригування процесу, але й загалом способу мислення.
- Робота над різними проєктами дає можливість працівникам отримувати нові знання, краще знайомитись із робітниками різних відділів та підрозділів, а також розкривати свої нові якості та здібності. Це одночасно вимагає неабиякої відкритості та гнучкості, часто супроводжується стресом від постійних змін, необхідністю здобувати знання та вміння протягом досить коротких строків.
- Результати попередніх проєктів можуть стати завданнями для наступних, отже можна розкласти глобальні завдання на більш прості та поступово крок за кроком досягати поставлених цілей. Однак, стається й так, що ефект може кардинально відрізнятись від очікуваного й повністю змінити подальший хід роботи.

Отже, як і будь-який вид діяльності, проектна робота має свої позитивні сторони й недоліки. Однак, навіть негативні сторони можуть стати новими можливостями, якщо той, хто за неї береться, шукає способів досягти поставлених цілей, отримати новий досвід, розширити свій світогляд, принести допомогу тим, хто цього потребує, а не просто реалізувати проект, щоб одержати за нього винагороду.

Метод проектів. Одним із найголовніших складових проектної роботи є метод проектів. Це сукупність різноманітних засобів, дій розробників проектів у визначеній послідовності, спрямовані на досягнення поставленого завдання чи розв'язання конкретної мети. Відтак, *метод проектів* - це важливий метод в основі якого лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок розробників проектів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Слід зазначити, що метод проектів найчастіше використовується в освітньому середовищі, *рисунок 18.*

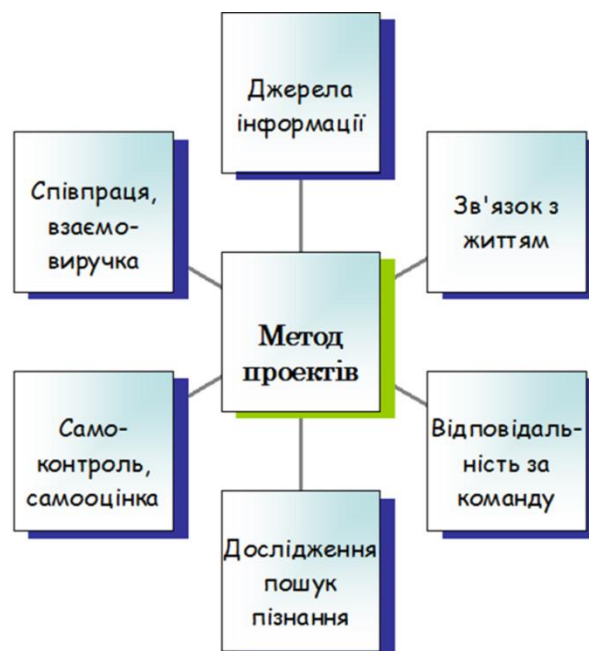

Рисунок 18. Метод проектів в освітньому середовищі.

Метод проектів в освітньому середовищі орієнтовано на:

- Підвищення мотивації навчатися та виконувати складні завдання.

- Розвиток критично мислити.
- Здатність працювати у команді та кооперувати з усіма учасниками проєктної діяльності.
- Розвиток в учнів та студентів критичного мислення, здатності приймати виважені рішення, умінь працювати в різноманітних групах та сферах.
- Здатність застосовувати отримані знання на практиці.
- Вміння орієнтуватися в інформаційному просторі.
- Формування позитивної атмосфери під час навчання.

Проєктна робота у більшості випадків передбачає роботу в колективі. Великий інформаційний і технологічний обсяг багатьох проєктів примушує учнів та розробників проєкту об'єднуватися у групи. Така ситуація сприяє кооперації, формує соціалізовану особистість, працюючи у команді учасники також навчаються взаємодіяти один з одним, вирішувати можливі конфлікти, набувати навичок етичного міжособистісного спілкування, брати відповідальність за вибір рішення, аналізувати результати діяльності.

Впровадження методу проєктів у реальне життя - це досить важка, проте цікава робота. Для досягнення результатів потрібна значна кількість часу, а також серйозна самостійна робота кожного члена колективу [49, 51].

Згідно з низкою проведених досліджень, більшість учителів позитивно ставляться до методу проєктів та вважають його доволі ефективним. Результати анкетування вчителів показують, що 70 % учителів все частіше застосовують метод проєктів на практиці [34, 48].

Підсумовуючи, варто зазначити, що аналіз впровадження технології методу проєктів у навчальний процес низки країн світу свідчить, що методологія методу проєктів стає домінуючою та допомагає поліпшити освітній процес. Також слід додати, що проєктна робота наразі є одним з найперспективніших напрямів системи освіти, оскільки створює умови для

формування всіх необхідних життєвих компетенцій. Саме з цієї причини надзвичайно потрібно змалечку вчити дітей створювати проєкти.

Важливо зазначити, що застосування методів проєктної діяльності в освітньому середовищі є однією з найперспективніших складових навчального процесу. Проєктна діяльність не лише створює сприятливі умови для творчого саморозвитку та самореалізації учнів, а й формує всі необхідні життєві компетенції, які на Раді Європи були визначені як основні в XXI столітті: полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні. Самостійне здобування знань, систематизація їх, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему і приймати рішення відбувається саме завдяки методам проєктної діяльності, *рисунок 19*.

Рисунок 19. Ціннісна складова методу проєктів.

Таким чином, методи проєктної діяльності можуть стати засобом соціального й інтелектуально - творчого саморозвитку всіх суб'єктів освіти (учнів, педагогів, батьків) та розробників проєкту, а в більш вузькому розумінні - засобом розвитку проєктних здібностей та працездатних можливостей кожної особистості.

3.3. Дизайн-проєкт як засіб розвитку сучасного інклюзивного простору

У процесі створення дизайн-проектів у сучасному інклюзивному просторі незаперечно важливу роль відіграють *форми проектної діяльності*:

- цілеспрямованість і систематичність під час реалізації конкретного проекту (використання для розроблення проектів важливого матеріалу з усіх дисциплін, поєднання урочної та позаурочної форми організації проектної діяльності);
- створення мотиваційного та сприятливого середовища (усвідомлення розробниками проекту можливостей для реалізації в проектній діяльності особистих інтересів, здібностей і талантів, а також для вирішення власних життєвих проблем);
- забезпечення психологічного комфорту для всіх учасників проектної діяльності (створення психологічного клімату, сприятливого для вияву самостійності, бажання досліджувати та реалізовувати власні ідеї);
- формування творчого середовища з метою якнайуспішніше реалізувати конкретний проект (підтримка інтересу до проектної діяльності, заохочення проявів творчості та креативності).

У процесі формування всіх стадій проектної діяльності у сукупності з формами проектної діяльності у кожного розробника проекту виробляється специфічна спрямованість на оволодіння різноманітними способами роботи, *рисунок 20*.

Рисунок 20. Спрямованість дизайн-проєкту.

Слід зазначити, що головною метою проєктної діяльності є стимулювання пізнавальної активності у розробників проєкту, яка, у свою чергу, забезпечує інтелектуальний розвиток кожного учасника команди розробки проєкту. У проєктній діяльності в освітній сфері під керівництвом учителя (чи з його консультацією) учень розкриває нові для себе знання і факти, здійснює відкриття, які мають суб'єкту значущість. Оволодіння новими знаннями відбувається в умовах активної розумової діяльності. Відтак, лише під час роботи з джерелами інформації учень виконує операції аналізу, конкретизації, порівняння, систематизації, узагальнення.

Процес пізнання як невід'ємна складова проєктної діяльності зазвичай супроводжується емоційними переживаннями новизни, незвичності навчальної ситуації та відчуттям особистого внеску в створення певного проєкту. Знання наповнюються доступними учневі поняттями і, як наслідок, стають більш стійкими та довготривалими. Слід зазначити, що в пізнавальній діяльності не так яскраво відчувається результат, як, зокрема, у трудовій, однак вплив самого процесу на особистісний розвиток учня складно переоцінити. Окрім пізнання важливою є також трудова діяльність. Варто зауважити, що під її впливом відбувається найбільш сприятливе й успішне формування особистості.

Зазвичай проєктна діяльність, робота над проєктом, зокрема дизайн-проєкту відбувається в інтегруючому середовищі, *рисунок 21*.

**Проектна діяльність як інтегруюча модель
навчально-пізнавальної діяльності**

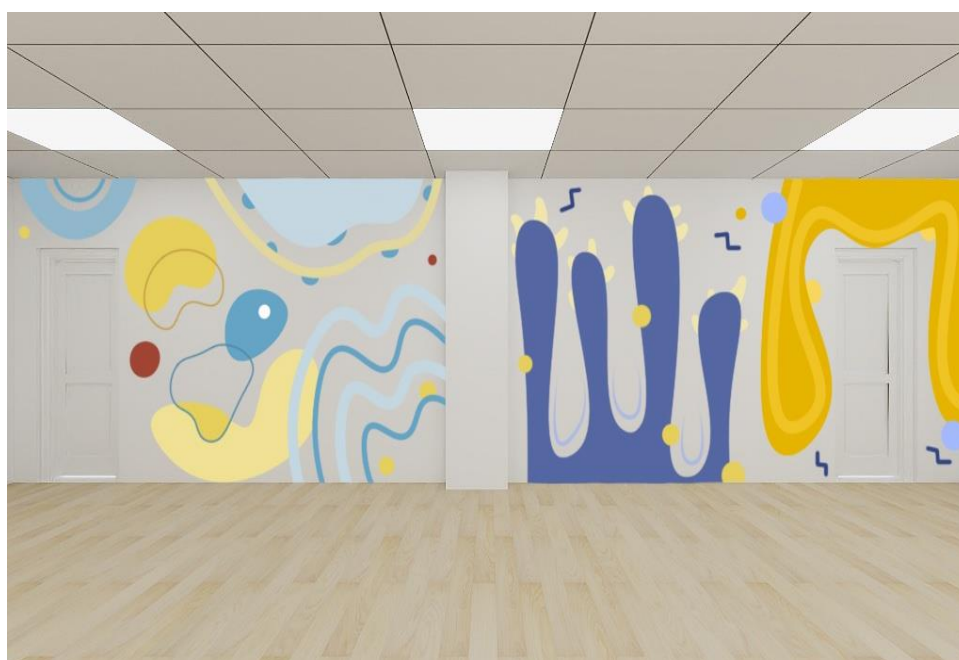
Рисунок 21. Інтегруюча модель проєктної діяльності.

Взаємозв'язок між видами діяльності відбувається в різноманітних поєднаннях. Наприклад, у прикладному проєкті окрім трудової діяльності має місце пізнавальна (на етапі планування проєкту), спілкування (на всіх етапах), ігрова (на етапі презентації результату) тощо. Залежно від цілей проєктної діяльності учнів різноманітні види дій, що входять до складу означеної діяльності, можуть бути скомбіновані. Вони збагачуються додатковими умовами, обмеженнями, допоміжними етапами (для засвоєння навичок, якими дорослі вже володіють, а дітям ще потрібно навчатися) [9, с. 30].

За результатами емпіричного дослідження універсального дизайну на факультеті психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка нами було виокремлено та актуалізовано потребу обґрунтування та розробки та подальшого впровадження в освітній простір факультету психології ряду дизайн-проєктів універсального дизайну:

Перший дизайн-проєкт – тренінгові аудиторії 412А та 410.

Назва дизайн-проєкту – *«Від ідеї до соціально-педагогічної практики».*

*Другий дизайн-проект – хол четвертого поверху факультету психології.
Назва дизайн-проекту – «Освітній хаб соціальних стартапів кафедри*

соціальної реабілітації та соціальної педагогіки факультету психології» (SRSP HUB).

Висновки до третього розділу

За результатами емпіричного дослідження, аналізу змісту та структури дизайн-проектів, нами детально досліджено дизайн-проект як засіб створення сучасного інклюзивного простору. Виокремлено проектування розвитку інклюзивного середовища як важливого сегменту освітнього простору.

Деталізовано та актуалізовано організаційні аспекти проектної роботи, зокрема, визначено етапи проектної діяльності, різновекторність дизайн-проектів, особливості формулювання мети, завдань, засобів, форм та методів реалізації дизайн-проектів в освітньому середовищі сучасних закладів освіти.

Теоретично обґрунтовано, розроблено та запропоновано для сучасної соціально-педагогічної практики авторські дизайн-проекти: *«Від ідеї до соціально-педагогічної практики»*; *«Освітній хаб соціальних стартапів кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки факультету психології» (SRSP HUB)* (для здобувачів вищої освіти факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичний та практичний аналіз дизайн-проєкту як засобу створення інклюзивного освітнього простору. Результати теоретичного та емпіричного аналізу проведеного дослідження засвідчили актуальність обраної проблеми, ефективність розв'язання поставлених завдань та дали підстави для формулювання таких висновків:

1. За результатами теоретичного аналізу, підходів до сутності, було обґрунтовано базові поняття дослідження «дизайн», «дизайнерська діяльність», «дизайн-проєкт», уточнено їх зміст. З'ясовано, що «дизайн» — це проєктна художньо-творча діяльність, напрямлена на розробку елементів предметно-просторового середовища людської життєдіяльності; «дизайнерська діяльність» — це формування гармонійного предметного середовища, що найбільш повно задовольняє матеріальні і духовні потреби людини.; «дизайн-проєкт» — це потужне джерело забезпечення якості товарів та послуг, ефективний засіб суттєвого підвищення конкурентоспроможності промислової продукції й усього середовища життєдіяльності в цілому.

2. З'ясовано особливості дизайн-проєкту як засобу створення інклюзивного освітнього простору, виявлено соціалізуючі функції дизайн-проєкту, види дизайн-проєктів, етапи розробки та запровадження у практику сучасних дизайн-проєктів у соціальній сфері. Актуалізовано освітній дизайн та значущість дизайн-проєктів як засобу створення та розвитку інклюзивного освітнього простору.

3. Визначено зміст та структуру дизайн-проєкту як засобу створення інклюзивного освітнього простору. Окреслено змістові характеристики освітніх дизайн-проєктів у контексті сучасних реалій. Проаналізовано види дизайн-проєктів та структуру дизайн-проєктів у сучасному інклюзивному освітньому просторі.

4. Обґрунтовано та експериментально перевірено дизайн-проєкт як засіб створення інклюзивного освітнього простору. Доведено, що дизайн-проєкт є дієвим й ефективним механізмом та засобом створення інклюзивного

освітнього простору. Запропоновано приклади успішних освітніх дизайн-проектів. Розроблено та рекомендовано для запровадження у сучасну соціально-педагогічну практику роботи зі здобувачами вищої освіти на факультеті психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка два авторські проекти: *«Від ідеї до соціально-педагогічної практики»*; *«Освітній хаб соціальних стартапів кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки факультету психології» (SRSP HUB)*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнольд Д. Р., Капелла Л. М. Основи менеджменту. М.: Волтерс Клувер, 2007. 288 с.
2. Аронсон Е. Соціальна психологія. Психологічні закони поведінки людини у соціумі / Аронсон Е., Уїлсон Т., Ейкерт Р. – К. : Євразнак, 2002.
3. Артишук Г. М. Організація проєктних технологій у навчально-виховному процесі. Методичний посібник, 2017. Дьюї Дж. Демократія й освіта. Пер. з англ.
4. Архітектурна доступність шкіл: навч.-метод.посіб./за заг.ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В.; колек. авторів: Азін В. О., Грибальський Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. – К: 2012.-88 с.
5. Баханов К.О. Життєтворчі проєкти в навчанні історії України. Посібник для вчителів/ К.О.Баханов, В.А.Нищета. – Х.:Вид. група «Основа», 2008. – 190 с., табл. – (Б-к а журн. «Історія та правознавство», Вип.2 (50)).
6. Божко Ю.Г. Архітектоніка і комбінаторика формотворення. - К.: Вища школа, 1986.
7. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання. [Навч. посіб.]/О.П. Буйницька – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 240 с.
8. Вальтер Гропіус. Межі архітектури (серія: Проблеми матеріально-художньої культури). - під ред. В. І. Тасалова. - М.: Мистецтво, 1971. - 286 з.
9. Василевська Л. С. Проєктна діяльність методиста як засіб удосконалення професійної майстерності педагогів / Л. С. Василевська. // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя].
10. Ващенко Г. Загальні методи навчання: підручн. для педагогів / Г. Ващенко. – К.: Українська видавнича спілка, 1997. – 441 с.
11. Вереїна Л. В. Основи проведення соціально-психологічних тренінгів. Навчальний посібник. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 120 с.

12. Войтович О. Упровадження методів проєктів у виховний процес // - 2008. -№ 9.
13. Волкотруб И.Т. Основи художнього конструювання. - К.: Вища школа, 1988. 4 Даниленко В.Я. Основи дизайну. - К, 1996.
14. Воронов М. Психосоматика : практ. рук. / Марк Воронов. – К. : Ника-Центр, 2011. – 254 с.
15. Галецька І. Сосоновський Т. Психологія здоров'я : теорія і практика / І. Галецька. - Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. - 338 с.
16. Гарькавець С. О. Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі. Монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2010. 343 с.
17. Герман О.І. технологія педагогічного проєктування у методичній роботі (Пам'ятка вчителю, який працює за методом проєктів) // Управління школою. – 2007. - №1.
18. Грубляк В. Т., Грубляк В. В. Психологічні особливості здоров'я студентів у процесі адаптації до умов навчання / В. Т. Грубляк, В. В. Грубляк // Проблеми сучасної психології. Збірник наук.праць. – 2012, Вип. 18.
19. Гусь І.М., Калмикова І.В. Метод проєктів// Управління школою. – 2005. - №5.
20. Джонс Дж. Методи проєктування. - К.: Вища школа 1986.
21. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. - К.: Академвидав, 2004. - 351 с.
22. Дослідження «Нові педагогічні та інформаційні технології в освітній сфері» / Под. ред. Е.С.Полат. — М.: Академія, 2001. — 272 с.
23. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. Азін В. О., Грибальський Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. – К. 2013. -128 с.
24. Єжак Т. Основи проєктної діяльності учнів // Школа. – 2007. - №11.

25. Єрмаков І. Проектний підхід у школі життєвої компетентності // Підручник для директора. – 2005. - №9-10.
26. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник/ За ред.. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя: ХНРБЦ, 2006.
27. Зарецька О. О. Методологічний аналіз застосування категорії «ситуація» при текстотворенні / О. О. Зарецька // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / за ред. Н. В. Чепелевої. – К., 2010. – Т.2, вип.6.
28. Зінов'єва Т. Формування ключових компетентностей учнів // Директор школи. – 2006. - №42.
29. Зознюк І. Творчі проекти: обґрунтування необхідності // Українська мова та література. – 2006. - №42.
30. Ізбаш С. С. Проектна діяльність як фактор соціально-професійної адаптації студентів педагогічного університету: дис.канд. пед. наук: Світлана Сергіївна Ізбаш; Мелітопольський держ. педагогічний ун-т. – Мелітополь, 2007. – 290 арк.
31. Карамушка Л. М. Психологія організаційної культури (на матеріалі промислових підприємств) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Карамушка, І. І. Сняданко. – Львів : Край, 2010. – 210 с.
32. Карамушка Л. М. Психологічні основи управління змінами в освітніх організаціях: Навчально-методичний посібник. Біла Церква: КОІПОПК, 2008. 76 с.
33. Кезик О. Життєві компетенції учнів: Формування життєвої компетенції учнів шляхом використання методу проектів // Завуч – 2006. - №26.
34. Кравченко І. Л. Використання методу проектів в освітньому середовищі. – 2008. - № 5.
35. Лозниця В.С. Психологія менеджменту: [Навчальний посібник]. К. : КНЕУ, 1997. 248 с.

36. Лук'янова Л. Технологія організації проектної діяльності//Імідж сучасного педагога / Л. Лук'янова – 2009. – № 10.
37. Мармаза О. І. Проектний підхід до управління навчальним закладом. О. І. Мармаза. – Харків: Основа, 2003. – 80 с.
38. Мартинець Л. Методика формування ділових якостей старшокласників засобами проектної діяльності // Рідна школа. – 2010. - №3.
39. Мороз Л. І., Яковенко С. І. Професійно-психологічний тренінг: підручник. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 252 с.
40. Москаленко В. В. Соціальна психологія: [Підручник]. / В. В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005.
41. Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти // Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол.: авторів: Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І. – К., 2007. – 128 с.
42. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№ 33).
43. Нищета В. Метод проектів на уроках в закладі середньої школи. – 2006. - № 17.
44. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління. К. : «Академвидав», 2003. 600 с.
45. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: [монографія]. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці: Книги – XXI, 2009. – 528 с.
46. Пачковський Ю. Ф. Психологія підприємства. Львів : Афіша, 2001. 275 с.
- Ткач Т. В. Освітній простір особистості: психологічний аспект. Монографія. К. : Запоріжжя, 2008. 272 с.
47. Пащенко О. В., І. А. Гриценко, Н. З. Софій. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного закладу: Навчально-методичний посібник. – К. : Арт Економі, 2012.

48. Пелагейченко М. Методи навчання у проєктній діяльності. – 2009. - № 5.
49. Петрова І. В. Проєктування в соціально-культурній сфері: Навчальний посібник / І.В. Петрова. – К.: Вид-во КНУКіМ, 2007. – 372 с.
50. Подранець Н. Проєктні технології як один із напрямків розвитку мовної особистості // Метод проєктів в загальноосвітній школі. – 2008. - № 5.
51. Полат Е. Что такое проєкт?/ [Е.Полат, И.Петрова, М.Бухаркина, М.Моисеева] // Відкритий урок.- 2004.-№5-6.
52. Слободяник О.В. Особливості використання ІКТ у практичній діяльності вчителя /О.В. Слободяник, С.П. Величко //Збірник наукових праць Кам'янець - Подільського нац. ун-ту. Серія: педагогічна: К-П. нац. ун-тет ім. Івана Огієнка, 2010.- Вип. 16: Формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізико-технологічного профілю в умовах євроінтеграції.
53. Соколюк О.М. Елементи навчальної творчості у процесі виконання інтернет орієнтованих навчальних досліджень з фізики у середній школі/ О.М. Соколюк // Інформаційні технології і засоби навчання, -2 (34). -2013.
54. Софій Н.О. Філософія громадсько-орієнтованої освіти // Післядипломна освіта в Україні. – 2006. – № 2.
55. Татенко В. Соціальна психологія впливу: монографія / Віталій Татенко. – К. : Міленіум, 2008. – 216 с.
56. Третяченко В. В. Управлінські команди: методологія та теорія, формування і розвиток. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. 300 с.
57. Третяченко В. В. Колективні суб'єкти управління: формування, розвиток та психологічна підготовка. К.: Стилос, 1997. 585 с.
58. Чеховська Л. Проєктне навчання на уроках української літератури і розвиток творчої особистості // Українська література в загальноосвітній школі. – 2009. - №10.
59. Шпара П.Е., Шпара И.П. Технічна естетика й основи художнього конструювання. - К.: Вища школа, 1989.

60. Шубіна Т. Проектна діяльність як важливий аспект компетентної освіти школярів // Школа. – 2006. - №12.
61. Шумега С.С. – Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну. Історія дизайну меблів та інтер'єра: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004.
62. Щербина В.Ю., Чернега С.М., Саміленко Ю.М., Лелека С.В. Методичні вказівки до виконання комп'ютерного практикуму ПО КУРСУ «Методологія проєктування» Розділ: Вибір перспективних проєктних рішень.
63. Конституція України [Електронний ресурс]: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
64. Посібник-керівництво для тренерів. Інклюзивне навчання в закладах середньої освіти [електронний ресурс] – режим доступу до ресурсів: http://posibnyk.nus.org.ua/wp-content/uploads/HANDOUT-for-trainers_TOT-Sept-2018_corrected-final1-new.pdf
65. Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю [Електронний ресурс]: Указ Президента України №678 від 03.12.2015 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/678/2015>.
66. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини [Електронний ресурс]: Указ Президента України №501 від 25.08.2015 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>.
67. Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти та науки України №912 від 01.10.2010 р. – Режим доступу: <http://> <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>.
68. Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки «Безбар'єрна Україна» [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України №784-

р від 29.07.2009 р. – Режим доступу: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/snow/784-2009-%DO%BF](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/snow/784-2009-%DO%BF).

69. Соколюк О.М. Особливості використання засобів ІКТ у предметноорієнтованій проектній діяльності [електронний ресурс]./О.М.Соколюк// Інформаційні технології і засоби навчання. - 2011.-№6 (26) – режим доступу до журналу: journal.iitta.gov.ua.

70. Широке наукове дослідження. Історія армії США [Електронний ресурс]:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%B0%D1%80%D0%BC%D1%96%D1%97_%D0%A1%D0%A8%D0%90.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Рисунок. Послідовність створення проекту.

Рисунок. Ознаки інклюзивного навчання.

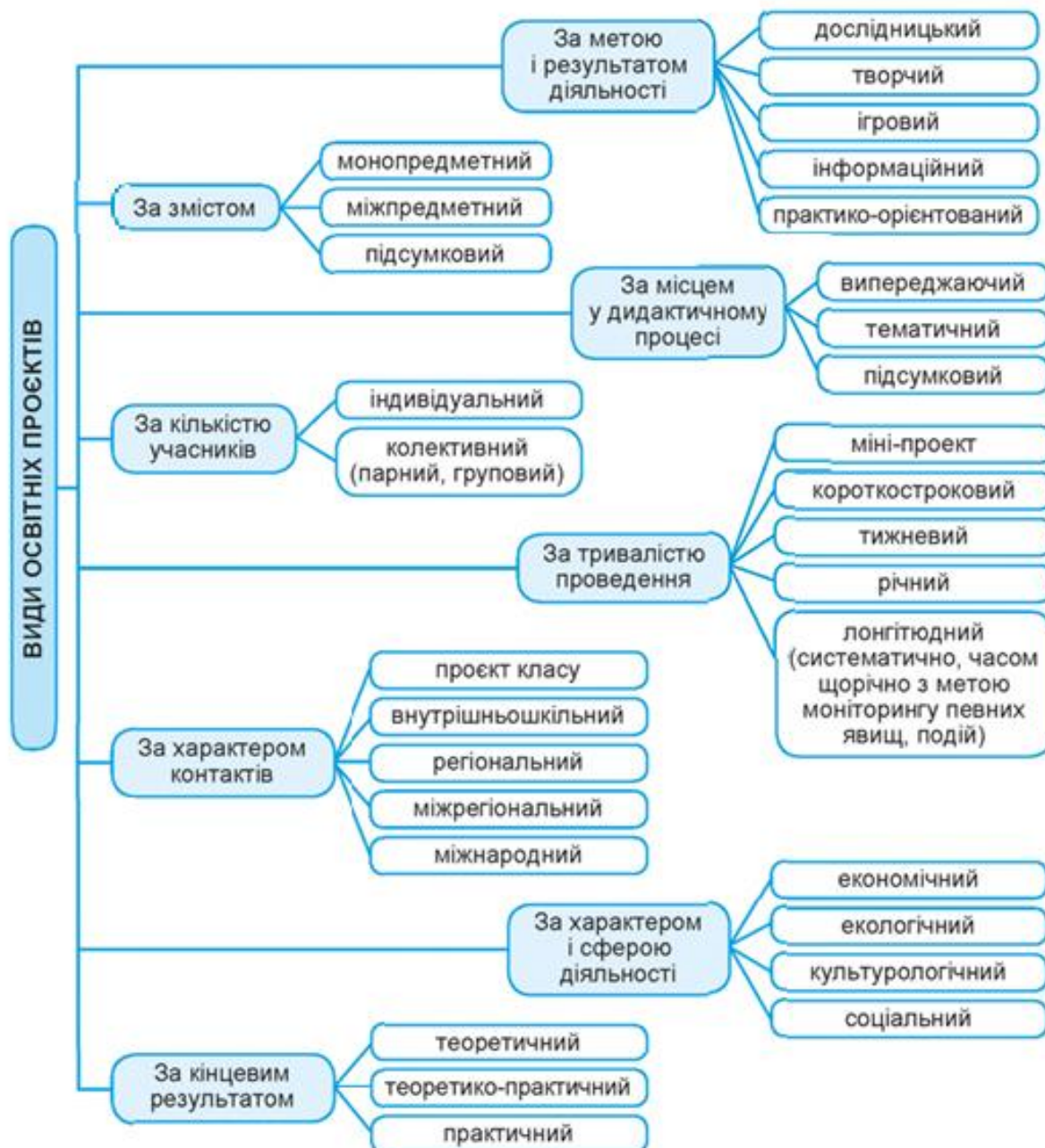

Рисунок. Види освітніх проєктів.

Рисунок. Послідовність створення проекту.

Рисунки. Приклади використання проєктів в освітній сфері.